Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК XII | ТРАВЕНЬ — 1961 — MAY | Ч. 136

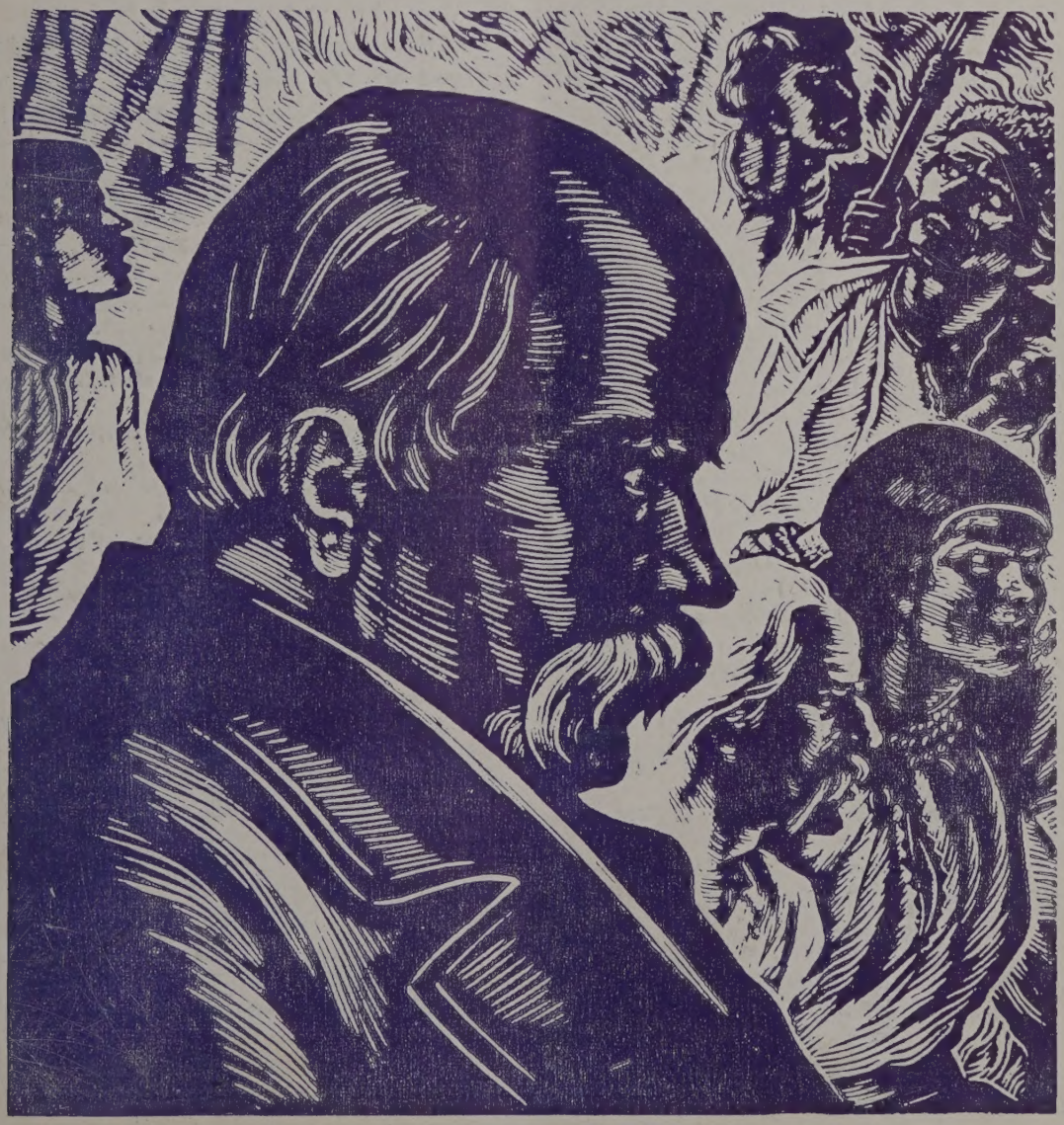

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Гай-Головко О., — З нових поезій 1
Рубашов Михайло — Лівиця раба 3
Сварог В. — Розвідка у власному запіллі 5
Черненко О. — Туга, поезія 9
Туркало К. — Перед судовим процесом Спілки Визволення України (СВУ) 10
Недзведський М. — Художник М. Кричевський 17
Чапленко В. — З нотаток про мову 20
Ром П. — Іван Манило і Пегас 21
Лапичак Т. — Альберт Камюс — діяльність і творчість 22
Некрологи. Дописи. Бібліографія.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Академік В. Касіян. Т. Шевченко.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Широкостеп А., Новий Ульм, Німеччина 4
Мельник Мар'яна, Сан Франциско, США 3
Плевако Петро, Париж, Франція 3
Піддубний Іван, Трентон, США 2
Бачинський М., Кливленд, Огайо, США 1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Плевако Петро, Париж, Франція 7.00
Піньковська Лариса, Торонто, Канада 2.00
Байдужий П., Торонто, Канада 1.50
Андрейко І., Торонто, Канада 1.50
Д-р Архімович А., Нью-Йорк, США 1.00
Михайлишин П., Форт Вілліям, Канада 1.00
Галецький К., Нью-Йорк, США 1.00
Семотюк О., Торонто, Канада 0.50
Ліщина А., Торонто, Канада 0.50
Гречка В., Торонто, Канада 0.50
Дейнеко А., Пананія, Австралія ..... 10 шіл.
Дубів П., Нью-Порт, Австралія ..... 10 шіл.

Сердечно дякуємо всім за допомогу в поширенні журналу! **Редакція.**

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.50, піврічна $ 2.00
США — річна: $ 4.00, — піврічна: $ 2.50 амер.
Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми)
Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd. London, W. 11, England
Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

NOWI DNI, a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

УВАГА! УВАГА!

УКРАЇНЦІ ТОРОНТА Й ОКОЛИЦІ!

Український Клюб Нової Партії 28 травня ц. р. о 2-ій годині 30 хв. пополудні в залі юнії робітників-сталеварів — 33 Сісол стріт (Спадайна-Коледж)

ВЛАШТОВУЄ

Громадське віче

На вічу промовлятиме колишній посол до Федерального Парляменту Канади

ФЕДІР ЗАПЛІТНИЙ

Тема його доповіді:

"УКРАЇНЦІ Й НОВА ПАРТІЯ"

Після доповіді — запити й дискусія.
Просимо всіх взяти участь у цьому вічі.

Український Клюб Нової Партії

З НОВИХ ВИДАНЬ

Наукове Товариство ім. Шевченка, ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА, словникова частина, головний редактор проф. д-р Володимир Кубійович, заступник головного редактора проф. Микола Глобенко, зошить 12-ий: "Інтранзитивні дієслова — Кармалюк Устим, стор. 881 — 960; зошит 13-ий: "Карманський Петро — кінь-тарпан", стор. 961 — 1040; зошить 14-ий: "Кіпа Вадим — конярство, стор. 1041 — 1120, в-во "Молоде Життя", Мюнхен, Німеччина.

Качуровський Ігор, СЕЛО, поема, стор. 32, Новий Ульм, Німеччина, 1960.

Д-р Ріпецький Степан, ЛИСТОПАД 1918 Р., листопадовий зрив, Українські Січові Стрільці, полковник Дмитро Вітовський — в кривому дзеркалі спомині Лонгина Цегельського, стор. 48, видання і наклад Братства Українських Січових Стрільців, Нью-Йорк — Детройт, 1961.

Острук Ярослава, ПРОВАЛЛЯ, повість, двокольорова обкладинка Василя Дорошенка, мовний редактор Р. Завадович, стор. 191, тираж 1.000 прим., чис видання — невідомо, мабуть, авторчине, друк Миколи Денисюка, Чікаго, 1961.

Славутич Яр, ОАЗА, п'ята збірка поезій, стор. 64, видавництво "Славута" (мабуть, авторове!), Едмонтон, Канада, 1961.

Шевчук Тетяна, ПРОБУДЖЕННЯ ДУХА, обкладинка Ралф Бішоп, стор. 124, видання авторки, Вінніпег, Канада, 1961.

Вчасно відновіть передплату — нагадувати нема кому й нема коли.

Не дайте, врешті, журналу сусідові — хай передплатить сам.

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by KIEV PRINTERS LIMITED, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., EM. 3-7839, Canada

Потрійний ювілей

О. Гай-Головка

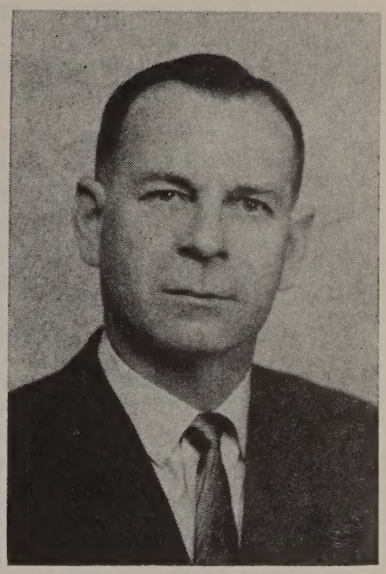

Можна сказати, що ми відзначаємо три визначних ювілейні дати в житті і творчості нашого співробітника О. Гай-Головка, які одна за одною пригадують його працю в нашій літературі: в 1959 році — 25-річчя з дня виходу першої його збірки поезій "Штурмові балади" ("Український Робітник", Харків, 1934), в 1960 р. — 50-річчя з дня народження, в 1961 р. — 30-річчя з дня друку першого поетичного твору нашого ювілята (газета "Зоря", Дніпропетровськ), що пригадує нам, що в О. Гай-Головка за плечима 30 років літературної праці як поета, прозаїка і критика.

Наш Ювілят народився 1910 року у Вінницькій області, в духовній родині. Освіту здобував нормальним шляхом — від семилітки до вищої школи включно.

Писати почав дуже рано і в 24-річному віці вже видає свою першу книжку. 1936 році в Києві (в-во "Радянська Література") виходить його друга книжка — збірка оповідань "Світання", а через рік там же видається його третя книжка "Десять новель". Поза чисто літературною творчою працею О. Гай-Головко працював у редакціях часописів, видавництв, радіо, на київській кінофабриці тощо.

Багато мандрував по Україні й Росії. У час перебування в Ленінграді був членом Ленінградської Асоціяції Пролетарських Письменників, потім у Харкові — членом ВУСПП (Всеукраїнська Спілка Пролетарських Письменників), а після її ліквідації став членом Союзу Радянських Письменників України.

Весною 1940 р. наш Ювілят переїздить до Львова на посаду редактора у Львівському радіокомітеті. На цій посаді й застала його Друга світова війна.

У час війни (1942 р.) він видає збірку поезій "Сурмач", а пізніше, вже на еміграції, виходить у світ його лірико-сатирична поема "Коханіяда" (Авґсбурґ, Німеччина, 1947). Тоді ж він починає працю над своїм відомим твором "Поєдинок з дияволом", продовжуючи її в Лондоні (Англія). Закінчив і видав цю книгу аж у Вінніпезі, Канада. У 1959 році у Вінніпезі виходить і його збірка оповідань "Одчайдушні".

У двох найближчих роках О. Гай-Головко плянує видати свій перший том поезій "Сурмач" і літературно-критичні нотатки "Українські письменники в Канаді". Тепер працює над двома романами одночасно: "Голод" і "Гріх", які має намір видати раніш англійською мовою, а потім українською.

Такий творчий шлях і літературний дорібок О. Гай-Головка, одного з визначніших наших співробітників. Побажаємо ж йому дальших успіхів у його творчій праці і в особистому житті!

Нижче друкуємо кілька його нових поезій.

Ол. ГАЙ-ГОЛОВКО

З нових поезій

ПОСВЯТА

За рік, за два — як вгідно Богу —
Закінчиться земний мій шлях,
Але на пройдену дорогу
Дивлюся з радістю в очах
І завжди дякую Творцеві
Крізь гомін зір і шелест трав,
Що у тяжкі часи життєві
Душею я не торгував.
Людей любив, як полюбити
Навчив мене Ісус Христос,
І хоч у дні несамовиті
Я пив до дна гіркий мій тост,
Та сурми срібної своєї
Не випускав ніколи з рук
Ні за принадні орхідеї,
Ні за підкупний слави брук.
Тому без суму і тривоги
Вступлю в призначені чертоги.

ПРИЧТА

Прокляття за розбрат і чвари
З батьків на дітей лягли...
У темному лісі, як хмариво,
Орлята під чортом жили.

Безплодні шляхи і дороги
Стелилися їм до ніг...
Поранені йшли перелогами,
Та сонце гоїло їх.

Із хащів орлят-великанів
Зажерливі круки вели
Ярами-ровами поганими,
Щоб разом вони не йшли.

Ці круки себе величали
Жрецями отам завсігди
І вивести їх намагалися
Для слави своєї з біди.

"Ми робимо, — крякали круки, —
Для птаства великий вклад!"
Діла ж їх бідою стукали
У двері нещасних орлят.

Неслава гряде воронам,
А слава лише орлам...
Раз буря промчалася гонами
І зміни відбулися там.

На цьому про птахів муки
Кінчається причта моя,
Бо й люди кінчають з круками,
Як мужа народить земля.

СМЕРТЬ ХАХЛА

Тож дня, що сонцем пломенів,
Усе це сталось так:
Серед лісів, серед ярів
Співав пісень байрак...
Байрак!

Хвилини золотом лились
У часу жолоби,
До неба синього тяглись
Могутнії дуби...
Дуби!

З горбом на спині сірих днів,
Трухлява і ряба,
В зеленій піняві дубів
Росла собі верба...
Верба!

Лежачи лежма на рядні,
Як на багнюці мол,
У соняшні й похмурі дні
У мушлі жив хахол...
Хахол!

Цей дивом-дивен чоловік
У тишу і грозу,
Верби оплакуючи вік,
Пускав з очей сльозу...
Сльозу!

Не їв, не спав він, неборак,
Зробився сам — не сам,
І раз у гніві буркнув так:
"Я згинуть їй не дам...
Не дам!"

Сказавши це, — сокиру взяв
І у клоаці слів
Усі дуби він поскладав,
Як трупи, на землі...
Землі!

І кинулись на весь розгін,
Неначе ті чорти,
На ту вербу з усіх сторін
Запінені вітри...
Вітри!

І поточилася верба...
І чорная від зла
Упала темряви раба
На голову хахла...
Хахла!

Та тільки ранок заряснів
І зникла ночі тінь,
Схопились паростки із пнів
У соняшну глибінь...
Глибінь!

**
*

Відгриміли літа молодії,
Відшуміла весна моїх днів...
Я ж несу без спочину в надії
Невгамовний, мов повінь, мій гнів.
І по світі ходжу без причалу,
Як недавно одвічний той жид,
І дев'ятим диявольським валом
Ув очах моїх спогад кипить
Про байраки і тихі дороги,
Про наш дім і матусю сумну,
Що похована звірем двоногим
У комуні живою в труну
На весь вік...
О, ні, матусю,
Ще прийду до тебе я, —
Білим цвітом засміюся,
Зніжу співом солов'я.
Обігрію сонцем ясним
Серце скорбнеє твоє,
Уквітчаю зелом-рястом
Дім, що з нього морок б'є.
І під шепіт лип, мій світку,
І дзвеніння яворів
Проясню я старість вітху
Світлом довгих теплих днів.
Проясню я...
А покищо мушу
Ще блукать по сумній чужині
І клясти звироднілії душі,
Що тримають тебе у пітьмі,
Як в могилі сирій і глибокій,
Де не чути ні сміху, ні слів...
Я прилину до тебе під рокіт
Блискавиць і вогненних дощів.

ДО ТИЧИНИ

Зима. Сумська. Тюряги. Бранці.
Чортячий тридцять третій рік.
А по Сумській, як сіроманці,
Голодних земляків потік.
І в пазусі із цигарками
"Анач!" вигукує хлопчак,
А ми в "Шляху Червонім" з вами,
Павло Григоровичу — так?

Обидва ми, неначе тіні.
І в редакційній тісноті
Про справи наші редакційні
Говорим пошепки в куті.
І ви кладете "Комуніста"
Розгублено на вітхий стіл,
і з-під пенсне свого імлисто
Вдивляєтесь у жмуток слів.
А далі, зиркнувши на мене,
Немов би скривджений пророк,
Розгублено і ненадхненно
Кладете палець на рядок:
"Отут написано гармати,
А нижче — пушки... Чи не сказ?
Про це вже треба нам кричати,
Інакше дідько вхопить нас!"
"То бийте перші на тривогу,
На вас лягає честь така, —
Ви добре знаєте дорогу
З будинку "Слова" до ЦеКа,"
Промовив я. І дні минали,
Криваві дні і місяці...
А ви сиділи і мовчали,
Мов пипоть був на язиці.
Тим часом у газети наші
Русифікаторська чума
Лилась з московської параші,
Як кажуть, зверху аж до дна.
І залила наш Харків, Київ,
І потім рушила в степи,
І ненажерним чорторием
Крутила братні черепи.
Отут вам тра' було сказати
Або зломить перо... Та де?
За лакомство і три кімнати
Ви втяли "Партія веде",
Що "ми йдемо походом гідним",
А не по черепах ідем,
Що "всім пригнобленим і бідним"
Любовно "руку подаєм".
І інші ще слова маніжні
Убивцям заспівали ви,
А Сталінові "Сталь і ніжність"",
Що труни нам несли з Москви.
І ви лишилися співати,
А ми на "смітники" пішли
Еміграційні, щоб не мати
Від ворога і вас хули,
Бо краще, вийшовши з підніжжя,
Пустою пелькою харчать,
Чи псами вить на роздоріжжях,
Чи совами вночі кричать
В чужому лісі і у полі
Загубленим... Ані ж на сміх
Хвалити рабство і неволю
І брязкіт ланцюгів своїх!

1960.

Михайло **РУБАШОВ**

Лівиця раба

Уривок з повісті "Багряні тіні" про Шевченка-художника, яка друкується в журналі "Вітчизна".

Тарасова доля — як лукава шинкарка.

Медом поманить, а гіркоту підсуне — з панської ласки.

Так було вдома.

Так було в дорозі з України.

Так і нині, у Вільні.

...Лекції в університеті вже закінчилися.

Шевченко приєднався до студентів і теж працює за мольбертом.

Ян Рустем закладає за спину руки, повільно походжає по класі.

Про що він думає?

Може, хтось із цих його учнів згодом стане знаменитістю, і те, що Рустем, звичайний собі художник, вчив високого мистецтва інших, колись згадається як гуманне, благородне діло.

Може, в широкому й розмаїтому артистичному світі таки не забудеться скромне ім'я професора Віленського університету.

А може, й не лише як професора? Картини принесли йому славу художника.

Тільки ж, мабуть, це слава місцева.

Правда, був Рустем і в Парижі. Там звернули увагу на його роботи. Але що з того!

У Парижі зустрівся з Станіславом. Подружили. І все ж, як слабший з сильнішим. Розсталися у Варшаві, коли назад верталися, і Рустем, приїхавши до Вільна, довго не брався за палітру. Згодом запалився. Непогано зарекомендував себе як портретист. Потім і університетські двері до катедри відчинилися перед ним.

Однак катедру, як дерев'яну споруду на помості, зневажав. А учні! Їх треба вчити, вони прагнуть мистецтва.

Нещодавно-таки дав волю уяві та фантазії — то Станіслав викресав у душі друга творчий вогонь, — і намалював погруддя жінки, уявної жінки його мрії, якоїсь незнайомки, сповненої здоров'я, але трошки задуманої. Дехто з учнів заходився копіювати її. І Шевченко в тім числі. У нього вийшла чудова копія. Правда, Тарас трохи переборщив — подробиці виписав ще точніше, ніж у Рустема. Ще б пак! Лікар ризикує, оперуючи нутрощі вірного друга, так і учневі не слід братися за копіювання картини вчителя, якщо він поважає його.

А зараз ніщо не зв'язує Тараса. Як він легко й сміливо кладе останні штрихи на піваркушний папір — закінчує рисунок з гіпсової скульптури "Бородатий раб"!

Рустем підходить до Шевченка, стає за спиною в нього.

— Прошу, панове, — звертається він до студен-

тів. — Гляньте! Чи не здається вам, що Тарас погрішив проти гіпсової натури?

Шевченко підхоплюється.

— Даруйте! — В голосі професора звучать вибачливі нотки. — Я не кажу, що це погано. Навпаки, добре. Навіть дуже добре! М'язи лівого передпліччя виділені особливо. Але чому? Чому ви саме так зробили?

Павза.

— Подумайте. — Рустем не одриває погляду від Шевченка. — Це дуже важливо!

Знову павза.

— Права рука ніби зомліла, — нарешті вимовляє Тарас. — Бо довго утримує важкий тягар. Щоб скинути його, ліва рука має бути такою ж сильною, як права. А то й сильнішою!..

— Віват! — Це вигукнув Теофіль, білявий, тендітний, як змарніла дівчинка. — У гіпсовій скульптурі ліва рука справді здається зовсім кволою. Мабуть, майстер-копіїст порушив тут мікельанджелівські пропорції. А Шевченко відновив.

Рустем сам кидається в другу клясу, приносить іншу гіпсову копію копію мікельанджелівського "Бородатого раба".

— Ви, Тарасе, схопили правду, відкинули брехню. Так, Теофілю, він відновив пропорції клясичного шедевру. Такому гострому відчуттю правдоподібности не навчиш, воно в крові, в окозіркій проникливості, у кожнім порусі кебети.

— Віват! — знов вигукує Теофіль. — Гімн лівій руці раба!

Професор добре знає своїх студентів. Поділяє їхні волелюбні думки. Але зараз ховає вдоволену посмішку під удаваною суворістю. Для годиться морщить високе чоло.

— Це вже, пане Теофілю, не академічна штука, а вельми демократична модерна...

Нерізко обриваючи фразу, дивиться на годинника. Спроквола каже:

—До завтра, панове!

І додає:

— З Богем...

Вулиця димить мжичкою. Вітер пронизливий. Студенти сутуляться. Теофіль найнижчий, найщуплиший. Комір зведений. Видніється блідий тонкий ніс. Говорить Теофіль так, наче йому затулюють рота.

— "З Богем", — повторює він в тоні Рустема. — Пан професор і сам вельми демократична модерна, — чи то іронізує, чи серйозно стверджує Теофіль, мало не до ліктів просовуючи руки в рукава старенького сурдута.

— Це як для кого.

— А для тебе, Тадеуше? — Теофільові ніби раптом відтулюють рота. — Чому це тебе не записали Костюшком ще коли ти був у пелюшках! Мали б ми тепер свого Костюшка, Тадеуша Костюшка число два...

— Не скалозубствуй, торохтило. — Костас, досі мовчазний і немов байдужий, мало не погрожує Теофільові кулаками. — Ти, вершник без коня!

— І з дерев'яною шабелькою, — додає Тадеуш. — А щодо Костюшка, він у нас є. В поезії. Слухай.

Важ намірами сили,
на намір — міццю сил.

Тарасові подобається запальна, з гострими поворотами, не пуста суперечка друзів. Він і сам переймається їхніми настроями, не встряючи в розмову. І Міцкевича любить. Навіть напам'ять знає кілька його віршів. І коли Тадеуш заговорив словами поета, в Тараса наче мимовільно вихоплюється:

Правиці — нам сьогодні,
А завтра — треба прав!

Теофіль, аж стрепенувшись, зраділо здивований, довго дивиться на Шевченка.

— Ти наче провидець, — нарешті каже він. — Наче мудрий провидець!.. Гімн лівій руці раба! Оце модерні, Тарасе, воістино твоє модерні!.. І скажи, будь ласка, хто так здружив тебе з польською мовою?

— Міцкевич, — коротко відповідає Тарас.

— Ми вдячні за любов до Адама Міцкевича, — говорить Костас.

— Вельми вдячні! — додає Тадеуш.

— А крім нього? — причіпливо допитується Теофіль. — Це ж цікаво! Ну, сам подумай: в університеті лише на малярстві буваєш.

— І то вряди-годи, — майже одночасно приєднуються до Теофіля Костас і Тадеуш. — Ще й після лекцій, — зазначає Костас.

Шевченко промовчує.

Сказати правду — не повірять ні один, ні другий, ні третій. Ще й покепкують — гострі на язик, дотепні, а часом і занадто колючі.

Та хіба відчепишся від них?

Доторкнулися до інтимних струн його серця, відчули це і вже не відстануть. Нізащо!

— Пан Рустем не поляк, — докопується далі Теофіль. — І нашу мову знає гірше, ніж ти. Ну, скажи, сам вивчив? Так швидко? І так добре? Це феноменально!..

Тарас мовчить ще якусь мить. Тоді здається:

— Ні, — каже він тихо. — Не сам. Одна знайома

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: RO. 9-7193

дівчина-швачка віршами Міцкевича здружила мене з вашою мовою.

— А гарна? — цікавиться Костас. — Коли Ісус дає жінці мудрість, красу забирає.

— Гарна, — посміхається Тарас. — Для мене. Навіть дуже гарна. Просто красуня!

— І любить тебе? — обережно питає Тадеуш.

Тарас ніяковіє. Мовчить.

— А мене ще ніхто не любить, — зітхає Теофіль. Стріпує намоклим витертим коміром, як галченя не зовсім опереними крильми, опускає його на плечі і не відриває сухокостих пальців. — Ну, чого я такою скіпкою вродився?!

— Скіпкою вогнище розпалюють, — зазначає Тарас, щоб підбадьорити Теофіля, ніби раптом зів'ялого.

Той зупиняється, вражений похвалою. Ой, Тарасе, Тарасе! Мабуть, сам Лелевель не сказав би так влучно. І так дочасно. Кому з чесного юнацтва не хотілося б стати тією вогнистою скіпкою! Саме тепер, коли, як здається Теофільові, з напівмороку бойового запілля вже вихоплюються пожадливі спалахи.

Теофіль міцно стискає Шевченкові руку.

— Ти й справді провидець!

— І любов твоя провидницька, — додає Костас. — Ще раз гімн лівиці раба! — запально вигукнув він і повернув у свою сторону.

Невдовзі прощаються й Теофіль і Тадеуш.

Тарас простує далі.

Вадим СВАРОГ

РОЗВІДКА У ВЛАСНОМУ ЗАПІЛЛІ

(Кілька тривожних відповідей)

У цій статті я хочу відповісти на кілька запитань і зауважень з числа тих, що їх час від часу надсилають мені мої читачі і знайомі.

Поставлені мені запитання можна стисло сформулювати такими словами:

"В одній із своїх статтей ви зауважили, що багатьом з наших письменників властивий комплекс меншовартности. У яких фактах нашої літератури ви його бачите? З якими явищами нашого минулого й сучасного життя він пов'язаний? У яких інших галузях нашого громадського життя проявляється, на вашу думку, цей комплекс?

Ці запитання належать до тих швидких запитань, які вимагають повільних відповідей. Крім того, вони вимагають відвертих відповідей без еківоків. Саме так, без ухилок, я й постараюся на них відповісти.

Передусім одне важливе застереження: було б неправильно (навіть у запалі дискусії) перебільшувати та твердити, що комплекс неповновартности властивий дуже багатьом з нас.

Зовсім ні. Він характерний лише для частини — але досить численної частини — наших людей. Але скільки б не було цих людей, скидати їх з національного рахунку не можна, бо вони творять певний деталь нашого загального образа.

Крім того, і самий комплекс не є чимсь цільним та яскраво окресленим. Він може проявлятися з різною інтенсивністю та в різних формах. В одних людей він виявляється в самоприниженні, в других — у зухвалості й сварливості.

Елементи цього комплексу часто ховаються в найглибших закутках нашої підсвідомости. Ми можемо мати його, але й не підозрівати того. Іноді трудно розпізнати його і в інших особах.

Визначмо, насамперед, що саме цей комплекс означає. Ще Вольтер сказав: "Якщо хочете розмовляти зі мною, поясніть свою термінологію". Дуже часто сперечання виникають і закінчуються вічно лише тому, що кожен дискутант розуміє деякі слова й терміни по-своєму.

Не заглиблюючись у таємниці "глибинної психології", я вживатиму терміну "комплекс меншовартности" на означення його видимих симптомів, якими є: брак справжнього почуття власної гідности (зухвалість не є таким почуттям), боязнь чи ментальна нездатність до самостійного, критичного мислення, недовір'я до власних сил і здібностей, рабська психологія, перебільшена пошана до чужинців та зневага до своїх.

Людина, недужа на цей комплекс, не довіряє своїм спроможностям і шукає авторитетів, які б звільнили її від необхідности мислити самостійно. Коли життя ставить перед малокультурною людиною складні духові проблеми, вона воліє або відмахнутися від цих проблем або вчепитися за штани "чужого дядька" (особливо, коли в цього дядька багато апльомбу) та тюпати за ним без зайвої мороки для своєї голови.

Людина, хвора на цей комплекс, здебільшого зневажає своїх земляків чи людей свого кругу, бо не може допустити того, щоб хтось з її роду був розумніший від неї. У цьому виявляється її деформоване почуття власної "гідности".

"Малороси" й "малоукраїнці" — типові носії комплексу неповновартности. Для них існує лише авторитет "отечества чужого". На земляків (особливо інакше думаючих земляків), вони дивляться із зарозумілістю холопів, які пишаються своєю близькістю до світу "вищої культури".

Джерелом одного з найочевидніших виявів почуття неповноцінности багатьох осіб є їх незнання літературної мови. Ці люди нерідко знають чужу мову краще від своєї і в розмовах з росіянами чи поляками переходять на їхню мову. Це ставить їх у становище меншовартности, принизливість якого вони не можуть не розуміти — бодай інстинктивно.

Взагалі обмежений словник людини може бути причиною її самонепевности. Малий запас слів обмежує не лише можливості вислову, а насамперед можливости мислення, бо не можна мислити, наприклад, без абстрактних слів, без вироблених сло-

весних формул. Якщо людина наділена від природи самокритичним розумом, то вона не може не соромитися своєї малокультурности.

Існує ще одне, особливо "багате", джерело почуття неповновартности в нашій етнографічній масі. Як це не парадоксально, але воно, це почуття, властиве досить значному відсоткові тих наших земляків, які належать до категорії захланних матеріялістів і егоїстичних "практиків". Ці люди — типові дбателі про власну господу та чхателі на все інше, в тому числі й на свій народ.

На протязі всього нашого історичного лихоліття національні традиції зберігалися й розвивалися переважно в колі безкорисливих, альтруїстичних романтиків і мрійників, яких "міцні хазяї" здебільшого зневажають за непрактичність. Ті з романтиків, що через "незалежні від них причини" мали якийсь маєток, швидко витрачали його на підтримання вогника національної свідомости. Про цих людей треба писати поеми.

Інакше ставляться до нашої історичної спадщини "темні люди, яким треба тільки грошей". Служники Мамони менш за все захоплюються романтичними ідеями. Навіть у своїй національній державі вони були б особами невисокого культурного рівня. В умовах чужоземного панування вони дбають лише про те, щоб використати ситуацію для власної наживи. Вони прагнуть належати до "солідного", "респектабельного" товариства та користуватися повагою й довір'ям впливових росіян чи поляків.

У їх матеріяльних інтересах було і є пристосуватися до імперільної культури. Проте вони часто почувають себе в ній непевно й незручно (особливо, коли не мають високої освіти), нижчим, чужородним і неповноцінним елементом. Це почуття власної неадекватности стає підсвідомим комплексом, що формує їхню ментальність.

Комплекс неповновартности може виявитись і в тому, що людина розвиває в собі недобрі почуття до всіх, хто "ображає" її своїм бажанням відрізнитися від неї, піднятися над її обрієм. Така людина із злобною хтивістю намагається або стягнути до свого рівня тих, хто хоче вибитися над нього, або принизити чи очорнити їх. Це теж первертна, анормальна форма почуття "власної гідности".

Є немало осіб, які не будучи здатні ні на яку творчу, будівну діяльність, уміють тільки ненавидіти. Це справжні "лицарі ненависти". Свою ненависть проти всіх, що дають їм будь-який привід, вони живлять у собі наполегливо й уперто. Про таких людей теж треба писати .

Наша розсвареність, гра дрібних амбіцій, мілка претенсійність деяких середовищ здаються мені виявами підсвідомого бажання багатьох осіб компенсувати (як перед самими собою, так і перед іншими) внутрішнє почуття своєї неповновартности.

Претенсійність і снобізм теж можуть бути виявами прихованого комплексу неповновартности. Деякі автори думають, що вони будуть сяяти блиском (хочби й запозиченим, відбитим блиском) вищої культури, коли будуть ганятися за останніми модами — хоч і безглуздими, але дуже голосними.

Інші автори пересипають свою мову непотрібними варваризмами, сподіваючись підкреслити цим свою особливу культурність. Але претенсійність ніколи не була ознакою справді високої культури.

Обмежусь цими кількома найтиповішими категоріями комплексу меншовартности. Звичайно, констатувати наявність у нашому середовищі цього комплексу ще не значить тим самим указати "королівський шлях" до його ліквідації. Лікувати якусь недугу неможливо лікуванням тільки її розрізнених симптомів. Треба оздоровити весь організм.

Для того, щоб знайти способи вилікувати організм, треба знати історію хвороби. Історія недуг нашого суспільства не є книгою за сімома печатками. Всі ми знаємо дуже добре, що кардинальною причиною багатьох ментальних недуг нашої спільноти є довговікова бездержавність нашого народу.

Але й будучи бездержавні, ми все таки мусимо мислити. Опинившись у вільному світі (хоч і не в своїй державі), ми повинні "дозріти" ментально й культурно. Треба інвентаризувати самих себе, аналізувати все, що в нас є доброго й поганого. Треба, за порадою Сократа, пізнати себе. Це дасть нам перспективи на самополіпшення.

Кілька років тому, пишучи в одному з наших пресових органів про "сердитих молодих людей" в Англії, я висловив сподівання, що незабаром появляться і в нас свої сердиті молоді люди — хоч і не такі, як в Англії. Мусять появитися, якщо наш корінь добрий і здатний давати здорові пагони.

Наша сердита молодь мала б розсердитись на те, що в нашому громадському житті є віджилого, хворобливого, потворного. Вона мала б оголосити цьому віджилому й анахронічному нещадну війну з усім запалом ідеалістичної молодости.

"Сердиті молоді люди" в нас повились. Але, на жаль, не зовсім такі, яких ми чекали. Принаймні поки що вони ще "не такі"...

Недавно на сторінках журнала "Овид" з'явилася стаття Яромира Левицького "Українська сердита генерація"; в ній стисло підсумовуються деякі висловлювання молодих українців (переважно, здається, студентів) у Канаді. Ось як Левицький характеризує цю молодь і її сердитість:

"Серед західнього світу, зокрема серед сердитої молоді чужих націй, у постійному, щоденному з нею контакті, росте й виховується, дихає тою самою атмосферою і напувається тими самими соками сердитости українська еміграційна молодь.

Вона поправді має ще багато більше причин бути сердитою, ніж молодь інших, державних націй. Через війну, яка мала принести сповнення мрій і надій її батьків, ця молодь не тільки пережила роки скитання, нужди, поневірки, але втратила щось далеко більше, втратила з-під своїх ніг твердий рідний ґрунт, на якому могла б опертися й стояти — свою батьківську землю.

Ця молодь духово зависла в повітрі. Вона щодня й щогодини, в глибині душі і навіть підсвідомо відчуває цю втрату батьківщини, як заподіяну їй і її батькам кривду. А почуття кривди йде в парі з почуттям меншевартности, сорому, сердитости й протесту".

Цей пасаж із статті Я. Левицького показує, що недозріле мислення нашої молоді ще перебуває в хаотичному стані. Цій молоді дуже шкода себе, але

живе вона поки що тільки емоціями. Проте, не думаючи, не можна щось робити.

Сердитість, яка б вона не була загальна, все таки потребує для себе конкретного об'єкта. Євген Хоростіль писав у газеті "Вільне Слово":

"Порівнюючи політичну внутрішньо-державну виробленість місцевих громадян з політичним примітивізмом і, на жаль, також лицемірством деяких "старших" українців, студенти погорджують не тільки ними, але й усім тим, що вони репрезентують".

Вирок, як бачимо, дуже суворий, але багато ким "заслужений". Сердитися на примітивізм деяких наших організацій не тільки можна, але й треба. Ця сердитість може бути дуже конструктивною, якщо в сердитих критиків є бажання зробити по-своєму й краще.

Що ж хочуть зробити по-своєму наші сердиті молоді люди? Про це ми хотіли довідатися із статті Я. Левицького. І ось кінцівка його статті:

"Дайте українській молоді українське тепле підсоння приязні й опіки, зрозуміння її ситуації і животворні соки пізнання справжньої величі наших культурних і національних цінностей".

Ця бомбастична декларація — цілий фонтан почуття неповновартности. "Дайте нам теплої опіки, хоч ми вас і критикуємо й не поважаємо, навіть погорджуємо вами..."

А чи не пора нашій молоді, що виросла у вільному світі, який не нав'язує їй ніяких комплексів, стати на власні ноги та показати "старим" українцям, як треба організувати громадське життя?

Богдан Рубчак озвався на статтю Левицького й висловив безперечно правильні думки. Він вважає, що сердитість молодиків, репрезентованих Я. Левицьким, є лише їх підсвідомим бажанням виправдати свій власний еготизм та свою готовість розпрощатися з тими інтересами й ідеями, що хвилюють їх батьків.

"Я думаю, — пише Рубчак, — що ми і більшість наших молодих людей належимо не до "сердитої", а до "нецікавої" генерації" ...Я волію провести вечір з шорстким "старим" українським, наприклад, лікарем, в очах якого ще горить гнів бурхливої молодости... ніж сидіти з незвичайно гладеньким, чемненьким молодим українським лікарем — "професіоналістом"... з його безкрилим світом другорядних інтересів".

Якщо вся наша "сердита олодь" саме така, то можна тільки пошкодувати. Я сподіваюся, що в нас є й молодь іншого роду, але її голосу — голосу багатьох її речників — ми ще не чули, за винятком деякого числа молодих літераторів.

Отже потрібна нам сердита, але разом із тим і конструктивно думаюча молода генерація ще "не витанцювалась". Генерацію Я. Левицького я назвав би не нецікавою, а байдужою — до всього, що виходить поза її добровільно звужені обрії.

Недавно газета "Свобода" з обуренням писала про те, що в деяких колах української молоді в Америці з'явилася манера називати себе і взагалі всіх українців "юк" (в одині) і "юкіс" (у множині), тобто скороченою формою слова "українець" у його англійській вимові.

Таке "скорочення" звучить зневажливо. Власне самозневажливо. Ця дурна мода — яскраве свідоцтво непошани до самих себе, тобто по суті вияв того ж самого комплексу неповновартности.

У літературі культурна недозрілість та брак віри в самих себе виявляється в провінціяльному характері белетристичних творів, у відсутності важливих тем, у мілкості філософії, в бідності мови, зокрема примітивности фразеології, та в загальній безстильності.

Звідки ці хиби в нашому письменстві?

Вони є насамперед наслідком небажання "масових" авторів думати і вчитися. Ці автори забули, що найперша ознака культурности — це повсякчасне бажання й готовість учитися. Це й найпевніші ліки від комплексу меншовартности.

Без сорому казка: від ряду наших письменників не доводиться сподіватися великих зусиль інтелекту, хоч би вже тому, що їм бракує належної культури, без якої навіть талант-самородок не появить нічого вартісного.

Але є в нас письменники, які видали були нам векселі на щось краще, ніж те, що вони поки що дали нам. Чому ж вони обмежуються малозначними творами? Воліють стежки найменшого спротиву?

У недавній дискусії мій опонент заявив, що коли ми погано знаємо свою літературну мову, то винні в цьому не ми самі, а "об'єктивні причини", які не дозволяють нам знати її. Наше незнання мови є неминучим наслідком фатальної ситуації і з цим фактом треба примиритися. "Не тратьте, куме, сили..."

По-друге, мій опонент вважає, що немає за що особливо критикувати наших письменників та їх твори. Будьмо раді з того, що в нас взагалі є сякатака література, бо її дуже просто могло б не бути.

Мораль цих висловів ясна: не критикувати треба наших бідолашних авторів, які й так спромагаються на все, що їм дозволяють їхні можливості, а хвалити та заохочувати.

І з цих думок комплекс неповновартности б'є потужним джерелом. У своїх статтях я вже нераз відповідав на подібні твердження. Не буду повторюватись.

Коли в одній з дискусій я відзначив філософську мілкість нашого письменства, мені сказали:

"Але ж у нас є філософія! Ми — антикомуністи. Ми за демократію. Ми за християнську етику. Хіба цього не досить?"

Ні, на жаль, цього ще не досить. Сказати, що ми проти чогось ще не значить сказати, за що ми. Сказати, що ми за демократію значить одним дуже загальним словом спекатися багатьох складних проблем сучасности. Кожен розуміє це слово, як йому хочеться, й розтягає його як гумову поворозку.

Нарешті, щодо того, що ми за християнську етику. Цей благочестивий вислів є по суті уникненням від трудним проблем, бо світ нині такий заплутаний, що не відомо, як треба застосовувати в ньому християнську етику. Сучасна цивілізація фактично ув'язнила християнство в стінах церков і не дозволяє йому поза ці стіни виходити.

Відповідь мого опонента нічого не вирішила. Вона тільки показала, що йому не охота серйозно мислити. Але ті філософи, що сьогодні думають, ба-

чать, що мислити в нинішньому світі можна тільки відірвавшись від застарілих шабльонів.

В одній з моїх попередніх статтей я писав:

"Ми, рецензенти й критики, напружено чекаємо від наших авторів творів із значними темами, новими спостереженнями над життям, оригінальними й глибокими мислями, по-новому побаченими людьми й подіями, свіжим відчуттям дійсности та відображенням її в небанальних образах".

Можна буквально на пальцях перечислити ті твори нашої сучасної літератури, в яких підіймаються серйозні теми. Пишуть у нас чимало, з наполегливістю, гідною кращої мети. Але пишуть здебільшого речі мілкі, з дріб'язковими сюжетами, оформленими в "традиційній" безстильності.

Нашим авторам пора зрозуміти, що переводити час і папір на писання низькоякісних однодневок, які забудуться завтра ж, є літературною працею вельми сумнівної якости.

Без значної філософії ні одна людина не може стати справжнім письменником — який би в неї не був природний талант. Письменник повинен піднести життя до висот філософської мисли. У дзеркалі мистецького твору він мусить конденсовано відобразити наш колективний досвід, показати нам нас самих — таких, якими ми самі себе не можемо бачити — і чогось нас навчити.

Якщо письменник не примушує нас думати над питаннями, що виходять за вузьке коло наших повсякденних дрібних турбот, то такий письменник нічого не дає нам. Щоправда, є література, яка ставить своєю метою тільки розважати або дивувати, але не про таку літературу я зараз говорю. Суто розважальна література варта таких самих критичних статтей — розважальних і ні до чого не зобов'язуючих.

Я мав уже не одну нагоду відзначити, що наша література у великому боргу перед нашою історією. Наше минуле лежить перелогом, і копаються в ньому зараз, головним чином смоличі та різні чужинці. Але роблять це вони не для того, щоб прислужитися нам.

Ще й досі немає в нас творів про діячів Національної Революції — про Грушевського, Петлюру, Винниченка, про "пересічних" героїв того часу, які воскресили нашу, здавалося, вже мертву історію. Книга В. Чапленка є поки що першим кроком і, дай Боже, щоб не останнім.

Про підрадянські часи в нас написано, правда, багато, але переважна більшість цих книг зроблена за досить нескладними схемами. Вони подають лише давно знані факти. Немає (за кількома винятками) таких творів, які б глибоко й історіософськи розкривали людські типи тих часів.

У продуманих і мистецьки яскравих образах треба створити узагальнені характери, що уособили б, скажім, трагедії Хвильового, Скрипника. Письменник-філософ і психолог повинен дослідити внутрішні світи і тих людей, що допомагали комуністичному поневоленню нашого народу, і тих, що проти нього боролися.

А скільки важливих (не тільки актуально важливих, але й універсально важливих) тем таїть у собі наш час. Мусимо в мистецьких творах — тобто таких творах, які безпосередньо дійшли б до душі й розуму нашого читача — усвідомити переживаний нами період світової історії, приглянутися й до самих себе.

Сучасна тема нашої літератури та її "коронний" герой передвизначені самою нашою дійсністю. Українці різних психологічних типів потрапили в світ, який дає змогу мислити самостійно, не нав'язує ніяких ідеологічних догматів. Що ж стається з цими людьми в новому й незвичному для них "кліматі"? Яких ментальних і культурних змін вони зазнають? Які риси вдачі виявляються чи розвиваються в них? Чи "дозрівають" вони в цих умовах і якими шляхами це дозрівання відбувається?

Усе це цілий комплекс тем з якнайширшими можливостями. Чи є в нас фундаментальні твори на ці теми? А такі твори колись будуть дуже потрібні нашому народові...

Треба затаврувати потворне так, щоб кожен читач, навіть найменш підготований, побачив його ніби в безпощадному світлі прожектора. Треба в усій їх оголеній непривабності показати наших "лицарів ненависти", "лицарів хаосу й розбрату", "лицарів власного гаманця". Усі прояви нашого комплексу неповновартности повинні бути показані так, щоб над ними задумались усі, хто ще "не зрезигнував" з права мислити самостійно й самокритично.

Якщо спитати наших письменників, чому вони не беруться за значні й серйозні теми, вони, мабуть, скажуть, що їм не дозволяють обставини. Мовляв, великим темам треба присвятити весь свій час, усі свої зусилля. Треба переглянути стоси матеріялів, треба виносити в собі задуми...

Усе це так. Але можна збиратися все своє життя й померти, нічого не зробивши. Треба починати. Нехай перші спроби виявляться незадовільними. Інші досягнуть кращого. Велике будується з безлічі малих зусиль.

У нас є поети (і талановиті), є й композитори, але немає масової пісні. Гарних пісень ми чекаємо "звідти". А чому ми самі не створимо таких пісень, які б бурею своїх слів і звуків вибухнули б серед нас та запалили б наші серця (а особливо серця нашої сердитої і несердитої молоді) в усіх краях по всьому світу розкиданої української діяспори?

Хіба можуть викресати іскри з людських сердець манерно-імпотентні, навмисно-косноязичні творива "модерністських" поетів? Шкода, що цього не хоче розуміти Б. Рубчак, автор слушної відповіді Я. Левицькому!

Замість того, щоб дерзати, пробувати — коли невдало, а коли і вдало — та прокладати нові шляхи в нашому письменстві, ми й досі проповідуємо то культ Тичини, то культ Яновського чи Сосюри, то ще когось із підрадянських авторів, які руками й ногами — як чорти від ладану — відбиваються від нашого признання.

У статті "Закутий велетень" ("Молода Україна" за лютий ц. р.) С. Голубенко видаючи Тичині індульгенцію на його гріхи, пише, що хоч сьогодні Тичина й служить комуністичному агітпропові, але

"...там, у недосяжній для ворожого ока глибині, б'ється щиро-національне серце поета й родяться сміливі думки, які не можуть тепер бути висловлені чи видруковані..."

Мені хочеться спитати С. Голубенка, яким чудодійним способом, за допомогою якого чудесного

телескопа, заглянув він у "недосяжну глибину" Тичининої душі?

Боюсь я, що за старою приказкою про те, що бажання — мати думки, Голубенко зовсім безпідставно приписав Тичині те, чого хочеться самому Голубенкові. Відомо, що з усіх "радянізованих" поетів Тичина найбільш твердокам'яно-непохитний у своїй вірнопідданій службі Москві.

Молодші з нас, напевно, ще вернуться в Україну, визволену від комуністичного ярма. Старшим з нас до цього часу, може, не дожити. Але, з нами чи без нас, наша література колись буде в Україні.

Отже творімо літературу вільних українців — хоч поки що й поза Україною. Ця література мусить бути грунтовно відмінна від тієї, що нині твориться там.

Наша література повинна бути внутрішньо вільна й самостійна. Вона повинна бути літературою ясного розуму, великої національної гідности, з глибокими думками й гарячими почуттями. У ній не повинно бути дешевої пропаганди, заяложених загальників, "традиційних" трафаретів та копійчаного "модернізму".

Коротко кажучи, наша література повинна бути абсолютно вільна від усіляких проявів комплексу неповновартности.

Таку українську літературу мусимо створити саме ми. Крім нас, такої літератури не може створити ніхто. Її не створять для нас чи за нас ні Рильський, ні Малишко, ні Тичина, ні хтось інший, як її не могли створити Яновський, Підмогильний та інші письменники, що з власної волі чи з неволі працювали на антинародний режим.

Можливо, що комусь із читачів буде не довподоби, що в цій статті я без еківоків говорив про вияви комплексу неповновартности в нашому середовищі. Може, хтось подумає, що ця стаття не поборюватиме цей комплекс, а, навпаки, сприятиме йому.

Люди, що бояться самокритики, не здатні на самовдосконалення. Я охоче заступив би термін "комплекс неповновартности" терміном "комплекс провінційности", але що це може змінити в суті наших проблем? Чи не буде це той самий кандьор, тільки в другій мисці?

Немає нічого дивного чи ганебного в тому, що ми приїхали в західний світ провінціялами. Такими нас зробили Москва й Варшава. Але те, що багато з нас і сьогодні продовжує залишитися провінціялами, уже не просто дивно. Це викликає тривогу.

Олександра ЧЕРНЕНКО

Туга

Давно у серці повтихали струни
дзвінкої арфи мрій про щастя запашне. —
Не розцвіло тендітне юні вруно,
ніколи не осяє вже мене.
Упало перлою в закритій мушлі
на тихе, неозоре дно глибин душі.
Іти в обіймах самоти я мушу
крізь буднів непроглядні комиші.
В її міцних обіймах, як лиш ніч безсонна
до мене знову гостем бажаним ввійде
народжується туга в наболілих скронях,
як із-за обрію проміння молоде.
І щораз більша авреоля світла
незайману, чарівну розкриває путь.
Мене по цім казковім, ясним світі
потужні крила радости несуть.
Не мрія це на здійснення похожа,
розкрила туга пелюстки палких бажань...
Нема могил на земнім, мертвім ложі,
де біль нитками сліз мережав дань.
Немов іде юга крізь простір сонцеокий
повіяло теплом від батьківських долонь.
І давні, радісні дитинства роки
беруть мене в солодкий свій полон.
А ось і ти прийшов, мій любий друже!
Мов повне соняшного сяйва грон стебло, —
так серце синяви світилом дужим
твоїх ясних очей вщерть налилось.
І я молюся в захваті німому
небес ласкавих, зоряній глуші,
а ніжність щедро в тишині незломній
свій аромат дарує спрагненій душі.

І батько ухопивши нас за руки
веде в заобрійну, таємну далечінь, —
так передзвону молитовні звуки
перетинають неба омофорну синь.
Із краю в край, — у мандрах безупинних
гляділа душу косим оком чужина,
немов лелек до гнізд своїх єдиних
скликає нас розспівана твоя весна.
І сповнені всевладною любов'ю
серцями припадаємо до рідних стріх,
а кров у жилах ритмом б'є невипадковим, —
сп'янілим чаром благородних втіх.
Небачений ніколи, а який же рідний!
Могутній, древній Київ, вічно молодий
в бурштинах сонця тоне злото-мідних!
Цвітуть кривавих жертв, хрестів плоди:
Воскресних дзвонів всеохопна повінь
пливе співучим плесом волі та краси.
Андрія Первозванного пророче слово
горить безсмертя ватрою на всі часи!
Погасли зорі... Ранку хмарний обрій
з'явився в сірих шатах будня у вікні,
а неба олов'яний щит недобрий
нагадує про давні та похмурі дні.
Вони встають в дощу жалобнім ритмі,
що краплями тяжкими бив по бруках міст,
де залишилися могили рідні, вкриті
безладдям — будяків й зів'ялих тирси кіс.
Теж рідний край далеко — недосяжний,
ще далі хрест голготний свій несе.
На тому болю камені так тяжко
своєї долі дні визначувать на все.

О, туго туг! Окриленим душі каскадам
заобрійного лету брами відкривай!
Хай хоч на мить п'є спрагло щастя мед
принадний
устами ніжности зболіле серце вкрай!

К. ТУРКАЛО

Перед судовим процесом Спілки Визволення України (СВУ)

Досі в наших пресових органах з'явилося чимало статтей про Спілку Визволення України різних авторів. Деякі з тих авторів, що були тоді в Україні, вважають, що вони все знають про цю організацію й мають право писати малощо не цілу її історію, а деякі в своїх писаннях виявляють цілковитий анальфабетизм у цій справі, але з апломбом трактують про неї так, наче саме вони покликані інформувати світ і дальші наші покоління про Спілку Визволення України, і навіть беруться визначати, хто був членом СВУ, а хто не був. Були й добрі статті, але їх дуже мало.

Отже, здавалося б на перший погляд, треба було б почати з того, і так, щоб показати, що з написаного відповідає правді, а що ні, що в них добре, а що зле. Однак цього робити я покищо не буду, — це була б непотрібна дискусія. Зрештою, це зробить майбутній історик; він розбереться в усьому, що потрапить до його рук, та, відкинувши ввесь мотлох, установить істину. Я буду говорити тільки про те, що діялось в 20-тих роках в Україні, і тільки так, як воно було, і про те, у чому сам брав участь. Буду фотографувати життя й події тих часів, і навіть не робитиму покищо своїх висновків, хіба що тільки власні почування.

Мені доведеться говорити про страшну трагедію людських душ, трагедію збірної української душі, трагедію нації, а це чи не найтрагічніше буде в справі Спілки Визволення України.

Від 1920 року я постійно жив і працював у Києві, беручи активну участь у житті української свідомої, патріотичної й відданої українській ідеї інтелігенції. 1921 року під час першої розправи більшовиків із галичанами-військовиками, що так ніби щиро перейшли були на їх бік, я, як лектор Школи Червоних Старшин, де переважно були галичани, зазнав також більшовицької в'язниці в Чека, а 1930 року сів на лаву підсудних у справі Спілки Визволення України разом із своїми близькими, здебільшого друзями, з якими довгий час єднала мене спільна праця.

Щоб мати бодай маленьку уяву про Спілку Визволення України 20-тих років, треба найперше переглянути ціле життя в Україні за тих часів. Тоді матимемо зовнішню історію справи СВУ, а внутрішня аналіза політичних подій, пов'язаних із справою СВУ, і самого СВУ, становить іншу тему, і до неї доведеться повернутися в іншому місці.

***

Катастрофічний кінець українських визвольних змагань настав восени 1920 року. Від того часу московські більшовики, з горсткою українських лівих соціялістів, що пристали були до них і взяли активну участь у поборенні Української Народної Республіки, запанували по цілій Україні. Тим часом чимала частина свідомої української інтеліґенції, що брала активну участь у визвольній боротьбі, по відході решток армії УНР закордон, залишилась на місці й опинилась на першій порі в невиразному й небезпечному становищі. Серед неї були й такі визначні особи, як заступник Голови Центральної Ради С. О. Єфремов, прем'єр-міністри Уряду УНР Голубович, Чехівський, Остапенко, перший міністер закордонних справ М. Любинський та багато інших великих, малих і маленьких діячів, що брали участь у будуванні молодої Української Народної Республіки.

Дехто, як С. Єфремов, Любинський, заховались і перейшли на нелеґальне становище, а деякі, як Голубович, і взагалі есери, не ховались. Їх Чека, — організовані, на московський зразок, по цілій Україні "Чрезвичайние Комісії по борьбе с контрреволюцией, спекуляцией і саботажем", — підібрало й учинило перший прилюдний судовий процес, т. зв. процес українських есерів, що відбувся в квітні-травні 1921 року в Києві. В. М. Чехівський відмігся тільки в'язницею близько півроку, але пізніше не раз нависала загроза вислання його з України. Він узявся до відновлення й організації Української Автокефальної Православної Церкви, зрікшись участи в політичному житті.

Настрій людности України був гнітючий, але вона виношувала в собі надію, що то ще не кінець революції, що більшовики не втримаються й довго не пануватимуть не тільки в Україні, а й у Росії. У багатьох місцевостях України й далі тривали повстання. Діяв ЦУПКОМ — Центральний Український Повстанський Комітет, що керував ними, але здебільшого діяли окремі групи, організаційно не пов'язані між собою, і це вирішило безуспішність їхньої боротьби.

У політичному й господарському житті України зайшла кардинальна зміна. Усе прибрав до своїх рук ЦК московської більшовицької партії, а назовні все було підпорядковане військові й Чека. Той період так і набув собі назви військового комунізму. Для селян запроваджено т. зв. "продрозверстку"; вони мусіли були здавати державі зайвину своєї продукції — зерно, м'ясо, молоко тощо, ва розверстаним пляном. Ащо незадоволення з того новою владою було велике, то й часто траплялись криваві ексцеси — селяни й повстанці забивали збирачів продуктів. Чинився страшний і завзятий спротив. У відповідь на це Чека лютувало, усе підганяло під категорію петлюрівщини й контрреволюції та ув'язнювало й розстрілювало силу людей, загортаючи й українську інтелігенцію, як головного на його погляд винуватця отих ексцесів. Убивства й розстріли набули жахливих розмірів.

Загальне життя за тих часів було дуже сумне. Голод, холод, брак найпотрібнішого до життя — харчів, одягу, палива, транспорту, газет, — нічого того не було, — скрізь панувала цілковита руїна. Школи функціонували тільки де-не-де. ВУАН (Всеукраїнська Академія Наук) ледве животіла; науковці й співробітники працювали, не одержуючи жодної платні, узимку працювали не роздягаючись у

неопалюваних приміщеннях. Селянські господарства були зруйновані, селяни перестали засівати землю. Зруйнована революцією промисловість нічого не виробляла. Навіть більшовицькій верхівці стало ясно, що коли так і далі піде, то настане нечувана катастрофа. І ось навесні 1921 року партія, з ініціятиви Леніна, і на його категоричне домагання, ухвалила запровадити НЕП — нову економічну політику. "Шаг назад, два шага вперед" — так формулював Ленін цей захід. Московська партійна преса почала доводити, що здорова соціялістична перебудова сільського господарства можлива тільки на базі міцних індивідуальних бідняцько-середняцьких господарств. У цьому, власне, і полягав увесь сенс НЕП-у в сільському господарстві. Тоді відродилася сільсько-господарська кредитова кооперація, ліквідована під час військового комунізму, і Укрсільбанк з його округовими філіялами. За вимогою партії й уряду Укрсільбанк роздав селянам сотні мільйонів карбованців, як позики на розбудову зруйнованих господарств. Продрозверстку замінено на продподаток.

У дрібній промисловості дано право на приватну ініціятиву, приватну дрібну промисловість, торгівлю тощо. 1923 року перепроваджено девальвацію карбованця, випустили в обіг червінці. Життя відродилося, стало дешевше, ситне й незабаром прибрало більше-менше нормальну форму. Відродилося й культурне життя; запрацювала ВУАН, Науково-дослідчі Інститути, видавництва, школи, почав нормально функціонувати транспорт — міський і залізничий.

Майже одночасно вийшов тоді декрет про надання всім національним республікам вільного розвитку їхніх національних культур. В Україні почалася українізація; зобов'язано всі установи відкривати курси, щоб службовці засвоїли українську мову.

Трохи передніше московський Уряд оголосив амнестію для всіх, що боролись проти більшовицької влади під час української національної революції, тим то вже багато колишніх діячів за визвольних змагань було на денному світлі. Був уже тоді легалізований і С. О. Єфремов, той найвизначніший діяч іще з передреволюційних часів, той, що його звикли називати сумлінням України, що на нього були звернені очі всієї української свідомої й напівсвідомої української інтелігенції, і навть селян.

Саме життя висувало перед українською нтеліґенцією нові проблеми, а в наслідок того й нові завдання. Не припиняючи боротьби за свою державність, треба було віднайти спосіб і методи тієї боротьби в нових обставинах, у вовсім відмінній політичній ситуації, під пильним оком майстерно розбудованого більшовицького поліційного апарату. Дозвіл на вільний розвиток культури, українізація, дозвіл на приватну дрібну промисловість, розбудова приватного сільського господарства ніби відчиняли двері до тієї боротьби, давали змогу легально робити своє діло. Час збройної боротьби минув, повстання, до того ж не об'єднані організаційно, не давали надії на якусь поважну всенародну акцію, — треба було, — і час і обставини того вимагали, — перейти на іншу методу боротьби, — боротися на культурному й господарському фронтах. Усіма керувала велика українська ідея, і ця ідея спонтанно запалювала всіх до праці.

"Всяка зміна, чи громадська, чи державна посувається не самими тільки різними і рішучими кроками, не тільки фізичною силою, але й щоденною, тихою і невсипущою працею, отже не тільки самими переломами закону, але й законною роботою. Природничі науки мусять відучити письменних людей ставити усяку зміну громадських чи державних порядків в зависимість від самих повстань і скорих переворотів, а научити думати, що всі нові порядки й устрої людства ростуть, а не робляться відразу!" ("Діло", 1900 р.).

Так писав рукою Романа Стефановича проф. М. С. Грушевський, велич української науки, також сумління українського народу.

Отож, коли 1923 року постала ділема, яких форм має прибрати боротьба з московсько-більшовицькою окупацією, то багатьом стало ясно, що тільки тиха й невсипуща праця на культурно-господарському фронті може дати в недалекій прийдешності позитивні наслідки.

***

Тим часом українізація розгорталася повною ходою. Правда, уже й тоді декому западала думка, чи не пастка це з боку Москви — виявити якнайбільше свідомого українського елементу, щоб пізніше легше було впоратися із подоланням українського національного спротиву. Але щоб там не мало бути далі, а треба було братись до роботи. Треба було використати нагоду до якнайширшого розвитку української культури, що мала б стати за найвиразніший аргумент на право окремішного життя української нації. Треба було надавати тому культурному поступові національного характеру й протиставляти його пролетарській інтернаціональній, а власне, московській, культурі, що хоч і нерішуче ще, а почали були насаджувати місцеві партійці за настановами з Москви. Справа полягала тільки в тому, щоб провадити ту роботу однозгідно, щоб об'єднана однією ідеєю свідомо-патріотична частина української інтеліґенції діяла спільно, і щоб разом з практичною роботою дбати про поширення й розвиток національної свідомости серед нестійкої ще, що ще не сформувала свого світогляду, інтеліґенції, а також серед селян, робітників і молоді. Щодо цього, то справді за дуже короткий час по всіх містах і селах України патріотична українська інтеліґенція відчула й усвідомила собі це, і незалежно від своїх політичних і партійних переконань почала в тому напрямку діяти. Дбали найперше про те, щоб де тільки можна було, по всіх установах, видавництвах, школах, кооперації, ставали працювати свої люди та, як дозволяли обставини, провадили освідомчу роботу.

Добрих наслідків найбільше сподівались у середніх і високих школах. З приходом радянської влади до науки кинулось чимало селянської молоді, і її легше було освідомлювати й виховувати в національному дусі, а вона вже своєю чергою мала впливати на робітничий і міщанський елемент, що здебільшого був дуже русифікований. Запорукою до такої роботи стала ВУАН; на неї були звернені очі цілої України. Там працювало чимало поважних і давніх українських науковців і разом автори-

тетних політичних діячів. На той час віцепрезидентом Академії був уже академік С. О. Єфремов, а невідмінним секретарем академик А. Ю. Кримський.

Чимало підсилювала й підносила дух української інтелігенції та підтримувала в ній рожеві надії свідомсть того, що закордоном є символ української державности — Український Уряд і ще живий незламний провідник української державности — Симон Петлюра. Пізніше, коли ворожа рука звела його з цього світу, українська інтеліґенція тяжко переживала це, але й одночасно це спонукало її до ще більшої й упертішої боротьби в межах можливостей, що їх вона мала тоді.

Визначною подією в Україні був приїзд до Києва з еміграції проф. М. С. Грушевського 1924 року. Його приїзд українська людність і інтелігенція сприйняли позитивно, а його поява зворушила й підняла дух у багатьох, збудила ще більшу надію на поліпшення українських національних змагань у ділянці культури й науки навіть за радянської влади.

По цілій Україні розгорнулася надзвичайно жвава робота на всіх ділянках культурно-господарського життя, що врешті дала підставу говорити про український ренесанс двадцятих років. Національна основа й українська ідея, чи те, що звиклося називати національною субстанцією, збудила в кожному українцеві потребу максимально використати можливості, що їх давала влада. Кожний почав керуватися словами Горація: "карпе дієм" — не гай часу, використовуй день. Кожний свідомий українець вважав за свій обов'язок спричинитися до якнайбільшої розбудови культурно-господарського життя. Люди працювали, не шкодуючи ні часу, ні здоров'я. Працювали по 12 годин на добу. І в Академії, і ІУНМ (Інституті Української Наукової Мови), і по кооперативних установах можна було бачити завжди за працею людей мало не до півночі, а іноді, то й за північ. Розрослася УАПЦ, сіючи широке національне освідомлення. Українська мова за короткий час зазнаал в своєму розвитку помітного зрушення вперед. Комісія Словника Живої Мови ВУАН виготувала великого українського словника, кінчаючи літерою "Р", по редакціях газет сіли редактори мови, у театрах — оперовому, драматичному та інших також були редактори, що вчили акторів мови, і виправляли їхню вимову в їхніх ролях, по видавництвах цілі штати мовних редакторів вносили останні здобутки з ділянки мови й дбали, щоб книжки виходили чистою літературною мовою, по всіх установах ціла армія лекторів учила службовців української мови, інтенсивно працював ІУНМ, щоб виповнити прогалину в науковій мові гуманітарних і технічних наук. За дуже короткий час ІУНМ випустив друком близько півтора десятка слівників з різних галузей наук. Історична наука під керівництвом М. С. Грушевського також набула буйного розвитку. З'явилося кілька десятків талановитих письменників, що вже тоді дали чимало своїх цінних творів. Збагатилася перекладна література західньо-европейських і заокеанських письменників.

На господарському фронті велично запрацювала українська кооперація, — сільсько-господарська, кредитова, споживча й промислова. Після цілковитої руїни промисловости за громадянської війни потрібні були героїчні зусилля, щоб її відновити. До цієї роботи, поруч держави, взялася кооперація. Біле золото України — цукор. На нього найперше звернула свою увагу кооперація. Дано було їй найгірші цукроварні, але вона дуже швидко їх відновила й почала давати дешевший цукор, аніж державна промисловість, об'єднана в Цукротресті. Промислова кооперація відродила такі масові економічно-важливі промисли, як килимарство, лозоплетіння, художньо-текстильний і керамічний. Її артілі почали масово виробляти речі широкого побутового вжитку: одяг, взуття, цвяхи, ґудзики та багато чого іншого.

У журнальній статті годі описати ту колосальну роботу, те зрушення в культурно-господарському житті, що його мала Україна в 20-тих роках нашого століття. Про це треба сподіватися окремих трактатів і монографій від різних людей, відповідно до фаху, з різних галузей культури, науки й господарства. Усе бо життя та його прояви почали годі виразно конкурувати з російськими.

Національний зміст роботи діячів на полі української науки й культури звернув на себе увагу досить рано. Це завважили насамперед найвислужливіші перед Москвою свої таки землячки. Уже 1926 року ось що писав тодішній агітпроп ЦК КП(б)У. А. Хвиля (у перекладі): "Радянська влада витрачає величезні кошти на культурні потреби країни. Націоналістична інтеліґенція під цим прапором роботи вдирається туди й намагається дати їй новий зміст. Цей зміст полягає в протиставленні робітників і селян України — Росії в цілому, російським робітникам і селянам. Не можна ж інакше якнебудь витлумачити низки праць Єфремова й інших, що виступали на сторінках "України", давши гасла, які закликають до національного відмежування. Вони миряться з радянською владою остільки-оскільки ця влада існує, як той слимак, що присмоктався до гранітної скелі, намагаючись її підточити" (А. Хвиля. "Национальный вопрос на Украине" ГИУ, 1926, Харків).

Такий розвиток був несподіваний і для самої Москви. Її почало це непокоїти. Логіка подій ясно показувала, що той розвиток національного культурно-господарського життя в Україні не тільки може довести до завершеного скріплення могутности самобутнього життя українського народу, а може втягнути в себе комуністичні елементи влади, а це логічно могло б призвести до відокремлення України. Занепокоїлася Москва й почала задумуватись над тим, як би то спинити це, загальмувати. А для того треба було прибрати українську інтеліґенцію, що стояла на чолі такого зрушення, інакше кажучи позбавити український народ голови. Проте, самий цей розмах національного розвитку в Україні не давав ще законної підстави

Уже вийшла з друку нова книжка В. Чапленка — повість "УКРАЇНЦІ". Ця повість — безпосереднє продовження повісті "ПІВТОРА ЛЮДСЬКОГО", але може бути читана й окремо як закінчена сюжетна цілість. Ціна 2 дол. Якже хто хотів би придбати тепер і повість "Півтора людського", то її знижена ціна — 1 дол. Писати:

V. Chaplenko, c/o UVAN 11½ W., 26th St.,
NEW YORK, N. Y., U.S.A.

зробити це навіть для такої беззаконної влади, як радянська. Треба було віднайти щось таке, що давало б хоч будь-яку подобу на підставу для передбачуваної хірургічної операції над Україною. А для того треба було за всяку ціну винайти контрреволюційну організацію, звалити на неї націоналістично-підривну діяльність у тому напрямку, щоб відірвати Україну від Московії й "продати її якійсь капіталістичній державі".

**
*

Розуміється, той національний рух, що набув такого велетенського розмаху в Україні в 20-тих роках, пояснювати однією тільки спонтанністю, рухом самовільним, стихійним, без впливу діяння якоїсь сили, скупченої, може, в одній, або й у кількох точках, було б нерозважно. Повинна була бути якась сконсолідованість сил і, нарешті, керівництво досвідчених, практичних і авторитетних одиниць. Діяв авторитет, із корінням у передбільшовицькій дійсності, першого серед рівних, а потім і найвищий авторитет — перший серед усіх перших на місцях. А за того першого серед перших і треба вважати С. О. Єфремова. Єднатися українці мали змогу в багатьох місцях, зокрема в Києві вони могли порозумітись і виробляти собі єдиний погляд на ту чи іншу справу, а потім діяти, у багатьох місцях — ВУАН, де ще не було навіть партосередку, Секція Наукових Робітників, Дім Учених, педагогічні ради й батьківські комітети по школах, нарешті й місцевкоми по установах, де в безпартійній фракції можна було часово об'єднуватись і діяти спільно. По окремих установах існували тимчасові об'єднання українців, але вони не мали звичних нам форм організацій з членськими внесками й членськими квитками, управами, багатолюдними президіями, секретарями тощо. Проте, платформа й програма були, але вони були неписані; платформу носив у собі кожний, свідомий свого обов'язку, українець, а свою програму застосовував відповідно до ділянки своєї роботи. У такому розумінні до СВУ належала вся свідома людність України. То були об'єднання, щоб узгіднювати погляди на поточні справи, виробляти найдоцільніші методи в роботі, намічати, як практично розв'язувати окремі моменти в практичній роботі та як реагувати на ті чи ті заміри й заходи ворожого поневолювача. Зокрема так діяв "ІНАРАК" в ІУНМ, що його організував Г. Г. Холодний, керівник ІУНМ, за персональним добором, спочатку з кількох осіб, а пізніше дійшло до 10-тьох осіб. То була Інститутська Нарада Активу, а після появи Винниченкової "Соняшної Машини", на черговому засіданні, що, до речі, відбувались за чергою на приватних наших помешканнях, М. Д. Гладкий, вдібний і меткий на всілякі штуки, раптом заявив, що наше об'єднання буде скорочено називатись "ІНАРАК". Отак дивно збіглося скорочення повної нашої назви з назвою терористичної групи в "Соняшній Машині".

**
*

До слова, зробивши відступление, коротенько згадаю про учасників "ІНАРАК-у": 1. Г. Г. Холодний, 2. М. В. Кривенюк, 3. В. М. Страшкевич, 4. В. Г. Дубровський, 5. В. В. Шарко, 6. К. Т. Туркало, 7. М. Д. Гладкий, 8. К. І. Осьмак, 9. Я. Х. Лепченко, 10. Паночіні. То всі були чільні робітники ІУНМ.

Із названих осіб на судовому процесі СВУ фігурували тільки перших шість, а К. І. Осьмак був висланий за межі України 1928 року, але його, відмінно від чотирьох інших підсудних, що були на засланні, не привезли на процес. За німецької окупації він був у Києві, і я зустрічався з ним, але дальша його доля мені невідома. М. Д. Гладкий був висланий за межі України 1931 року й жив у Ташкенті. 1936 року повернувся в Україну й жив у Бердянську, а 1937 року як забрали, то й слід за ним застиг. Я. Х. Лепченко за ухвалою "трійки ГПУ" висланий за межі України під час судового слідства в справі СВУ. Кінцева його доля мені невідома. Паночіні був сухотний і помер іще перед арештами в справі СВУ.

Тепер кілька слів за моїх співпроцесників:

Холодний Г. Г. — виняткова людина: надзвичайно гарний з виду, розумний, розважний, спокійний, лагідний, працьовитий, веселий, негордовитий, серйозний науковець і всі інші позитивні ознаки втілювалися в цій людині. Слово його було моє слово, моє слово було його слово. Це означає, що ми так довіряли один одному.

Це останнє означення я вважаю за свій обов'язок прикласти ще до таких осіб: М. В. Кривенюк, М. Д. Гладкий, В. Г. Дубровський і Й. Ю. Гермайзе, з яким я подружився ще 1912 року, коли ми були студентами, я — політехнік, а він — університант. Тоді він іще не був хрещений і звався Йосип Годієвич, а після хрещення — Йосип Юркович, і був одружений із дочкою священика.

Холодний дістав був 8 років суворої ізоляції. Він мав би дуже страждати вже через те, що був принциповий вегетаріянець, що навіть яєць не їв, бо в них заложене життя. От уявити собі таку людину терористом! До самої війни жодних чуток за нього не було. Імовірно, що він уже не живе.

Кривенюк М. В. — наш "патріярх", — така в нього була гарна, розложиста борода. Коли б хто й хотів знайти в ньому якихось від'ємних ознак, то й до віку не знайшов би. Засуджено його на 3 роки суворої ізоляції, але умовно. Перед самою війною він виїхав був із Києва до свого сина. Вибухла війна й він не міг повернутись. Його дружина — Ольга Петрівна (рідна сестра Лесі Українки) померла на еміграції в Авсбургу (Німеччина).

Дубровський В. Г. — красунь. Серед нас двоє було таких — він і Холодний. Свята людина: принципово тверда й непохитна. З освіти правник (а не "помітний філолог", як зазначає проф. Н. Полонська-Василенко). У праці — капітан річкової фльоти на Дністрі, а в 20-тих роках завідувач бібліотеки, архіву й видавництва Цукротресту. В українській роботі — лексик і, коли так можна висловитись, фразеолог. За його українську роботу можна багато говорити. Його засуджено на три роки суворої ізоляції. Коли він відбув кару, його скерували "на поселение" до Алма-Ати, звідкіля 1936 року його, уже старезного й немічного забрали й повезли на північ. Імовірно вже довго він не міг жити.

Шарко В. В. — мила, розумна, сумирна лю-

дина та прекрасний математик. Засуджено його на три роки суворої ізоляції із заміною на три роки вільного вислання за межі України. Він вибрав м. Вороніж. Там йому дозволили педагогічну роботу. Одного разу на лекції він допустився помилки словами "в старое доброе время". Зразу знайшовся такий слухач, що доказав це "начальству". Його позбавили права на педагогічну роботу. Під час війни, коли німці вигнали людність із міста, він з родиною перебував десь у землянці. Одного разу, коли він пішов був розшукувати харчів, тим часом німці погнали родину далі, а він так десь і залишився там, а може й загинув. Дружина його під час відступу померла в м. Вінниці, а одна з двох дочок тепер у Канаді.

Страшкевич В. М. — серйозна, мовчазна людина. Багато не любив говорити. Скінчив Духовну Академію. Учитель іще старої гімназії. Давній громадський діяч, і церковний — уже на початку революції. Засуджено його на три роки суворої ізоляції також із заміною на три роки вільного вислання. І він також, як і Шарко, вибрав м. Вороніж, де працював як педагог. Під час німецької окупації був у Києві й виїхав звідтіля, коли німці відступали, але де він тепер і яка його доля — не знаю.

На ухвалах "ІНАРАК-у" базувалася вся робота ІУНМ. "ІНАРАК" проіснував три роки, і так працював, що хто знає, чи його викрили б, як би за нього не стало відомо ГПУ під час судового слідства, але не від "інараківців".

Уже заодно хочу скорегувати відомості проф. Н. Василенко-Полонської про Тараса Михайловича Слабченка, сина академіка М. Є. Слабченка, про якого вона пише: "знаю, що на процесі він не був". А він таки був на судовому процесі, разом із своїм батьком. Його засуджено на три роки суворої ізоляції, але в порядку помилування був звільнений разом із проф. Черняхівським О. Г., Л. М. Старицькою-Черняхівською, З. Г. Моргулісом і Ю. К. Трезвинським.

**
*

Для докладнішої характеристики тієї доби не зайво буде відзначити, що від 1926 року не було в Україні російських шкіл, крім п'ятьох-шістьох у Харкові та, можливо, по одній-дві в Києві, Донбасі та Одесі для дітей службовців-росіян, присланих працювати в Україні з Москви, а газет і журналів зовсім не було, крім також можливо, по одній у Донбасі та Одесі. Коли М. Скрипникові, тодішньому Наркомові Освіти від 1925 року, казали, що росіяни не розуміють українських газет, він відповідав: "Хай вчаться, нічого, через місяць-два розумітимуть".

Цікаві відомості за М. Скрипника подає Ілько Борщак у своїй статті "Дві зустрічі" ("Україна" ч. 4, 1950 р. — Париж). Ілько Борщак, листувавшись перед тим із Скрипником, уперше побачив його на власні очі в Парижі, коли той приїхав був туди в м. серпні 1927 року.

У розмовах із ним Скрипник казав:

"Українську державу ми (це він сказав з наголосом) будуємо... але вона ще не збудована".

Коли І. Борщак запитав, що то значить, він відповів:

"А немає в Україні ані Кубані, ані Криму та ще дечого немає..."

Далі Скрипник казав:

"Грушевський є, без сумніву, найбільший історик України. Покровський (російський історик — К. Т.) казав мені, що боїться їхати на Україну, бо там є Михайло Сергійович..."

Крім того, там само Ілько Борщак подає уривки із Скрипникового інтерв'ю, що з'явилося в паризьких "Українських Вістях" 15 жовтня 1927 року:

"...Україна являється повноправним, самостійним членом Союзу Радянських Республік... Українізація проводиться й буде проводитись рішучими заходами. Уряд не може допустити, щоб його представники й співробітники, які покликані обслуговувати населення, що говорить українською мовою, самі не володіли цею мовою. Той, хто цього не розуміє або не хоче розуміти, не може не розглядатись урядом, як контрреволюціонер і свідомий чи несвідомий ворог влади...

Під час мого останнього перебування у Франції, я зайвий раз міг переконатись, якими надзвичайно цінними надбаннями художньої та загальної культури посідає ця країна. На Україні ці надбання майже невідомі. Я вважаю, що нав'язання міцного зв'язку між Україною та Францією є нашим черговими завданням. В цьому напрямку, правда, поволі, але вже почалася робота." (підкреслення моє — К. Т.).

Ілько Борщак додає від себе:

"Додам тут, що завдяки Скрипникові й М. Яворському, Український відділ Інституту Слов'янознавства при Паризькому університеті є сьогодні, безперечно, найкращий в цілій Західній Європі..."

А закінчує Ілько Борщак про свою зустріч із М. Скрипником такими словами:

"8-го жовтня 1927 року Скрипник зайшов до моєї хати попрощатись. Цього разу візита була коротка. "Ну, бувайте здорові", а потім, усміхнувшись, додав: "Якось воно там буде..."

Я дивився у вікно, як сутула постать Миколи Олексійовича, спираючись на ціпок, віддалялася швидким кроком по гомінкій паризькій вулиці... Він відходив, ідучи назустріч своїй долі, що одного дня 1933 року скінчилася трагічним стрілом".

А на початку цієї своєї статті Ілько Борщак так каже за Скрипника:

"М. О. Скрипник, свідомий українець, що намагався поєднати своє українство з комуністичними ідеями".

**
*

Перші ознаки, хоч і невеликі, чогось недоброго почав давати вже 1928 рік. Сталися не дуже численні арешти й вислання за межі УРСР. Але вони ще не справили тоді помітного враження. Тоді був під коротким арештом і В. Ф. Дурдуківський.

1929 рік почався більше-менше спокійно, але загальне життя, у зв'язку із скасуванням НЕП-у й запровадженням колективізації, почало помітно підупадати й гіршати, помітно почав відчуватись брак харчів і речей щоденного вжитку.

Десь під весну почались арешти молоді — Павлушкова, Матушевського й інших. Але й ці арешти

не викликали великого занепокоєння. Про них навіть не всі й знали, а довідались пізніше, уже після арештів старших людей. Тільки С. О. Єфремов не раз казав: "Боюсь, що молодики там багато говоритимуть, а треба більше мовчати". Надходили недобрі вістки з сіл про колективізацію, спротив селян, експеси, арешти. Над Україною нависали хмари.

Нарешті, 11 липня 1929 року заарештовано самого С. О. Єфремова. Того самого дня заарештовано також Чехівського, Ніковського й Гермайзе. Мені здавалося, що тоді ж заарештовано й В. Ф. Дурдуківського, але проф. Н. Василенко-Полонська вказує, що його заарештовано першого й раніше, то не можу того твердити, бо не пам'ятаю. Але дата арешту попередніх чотирьох мені пам'ятна з тої реакції, яку я виявив у зв'язку з цими арештами. А вони викликали вже чимале занепокоєння. Почали люди шептатися й висловлювати здогади, що б то могло бути? Занепокоєння було велике, з чого обурювався Кость Степанович Шило, начальник редакторського відділу Держвидаву. Він казав: "От баби! І чого хвилюватись! Нічого страшного не сталося, потримають трохи й випустять". І на думку йому тоді не спадало, що незабаром і він піде туди, а в наслідок того трагічно закінчить своє життя.

Мене заарештовано на Спаса, 19 серпня, за 30 кілометрів від Києва, у селі Дзвонковій, де звичайно щоліта відпочивав і С. О. Єфремов. Приїхало по мене автом п'ятеро осіб на чолі із старшим уповноваженим ГПУ Бруком. Прововтузились вони в мене годин із зо дві, колупали землю в сараї, вистукували стіни, забрали дещо з паперів, посадили в авто й повезли спочатку до хати, де раніш спочивав С. О. Єфремов. Там господар приготував їм обід. Пообідали вони "під моїм наглядом", потім усі ми всілися в авто, і коли вже сутеніло, вирушили до Києва. Відразу посадили мене в якусь темну невеличку комору у великому колишньому житловому будинку на території ГПУ, і тільки через день перевели до "тюрподу", тюремного підвідділу ГПУ на тій самій території. Посадили в камеру ч. 1, повз вікна якої конче повинен був пройти кожний заарештований, коли його вели до тюрподу. Отож я й спостерігав, кого брали вже після мене. Повз вікна пройшли Ганцов, Голоскевич, Шарко, той самий К. С. Шило й багато інших. Декого садовили в інших будинках на тій самій території, а декого то й відвозили зразу до Лук'янівської в'язниці.

По арешті, через один-два дні для кожного починалися допити, початок слідства. Слідство провадилося українською мовою. Усі свідчення писали ми тільки українською мовою, і допити провадили слідчі також українською мовою. До того були зобов'язані всі слідчі. Далі я не буду подавати прізвищ слідчих, бо це однаково нікому й ні про що не промовлятиме. Та й не пам'ятаю я їх всіх. Усі ті прізвища вигадані, прибрані, а не справжні. Ось хоч би мій слідчий називався Южний, а були ще Сєвєрний, Восточний і Западний. Южний вільно говорив доброю українською мовою. Керував слідством присланий із Москви слідчий укупі з місцевим старшим слідчим Бруком. Як той московський слідчий справлявся з українською мовою, що нею писалося всі свідчення й провадилося допити, не знаю. Можливо й він розумів її. Можливо такого й вибрала в себе Москва. Думаю, що знавців української мови там не бракувало.

Фізичних впливів під час допитів не застосовували, якщо не брати до уваги тільки довготривалих допитів, що багатьох, фізично слабших, виснажували знесилювали, а то й доводили до безтями. Але не били, не вибивали зубів, не морили без діла безсонням, голодом тощо. Усю цю "школу" я перепробував на собі вже пізніше після процесу СВУ. Зате морального знущання й кепкування під час допитів тоді довелося зазнати багатьом. Приміром, коли покійний поважний проф. А. Скороходько (він не був на судовому процесі, а висланий поза ним) якось на допиті сказав, що треба було б бути ідіотом, щоб так думати чи щось там робити, то слідчий на те зауважив: "Ми за інших вас і не вважаємо". Або до М. В. Кривенюка, що мав гарну бороду, як слідчий (той самий Южний), визвірившись, промовив: "От так би схопити за цю попівську бороду та отією дурною головою та й брязнути до стіни". Але то тільки говорив, не простягаючи рук, без жестикуляції. Проф. Щепотьєв також мав гарну, розложисту бороду, яка йому тоді залишилася була недоторканою, а вже на початку війни, коли забрало його НКВД, на Холодній Горі в Харкові йому жмутками висмикали її дощенту. Від знущань і тортур він там і помер, і тільки безбородого вже трупа видали родині поховати.

**
*

На передсудовому слідстві треба було тільки писати й признаватися в усіх содіяних і несодіяних контрреволюційних вчинках. Але з тим писанням була ціла біда. Ото пишеш, пишеш, — годину, дві, три, а слідчий сидить, позіхає, чи газету читає. Потім бере написане, прочитає півсторінки, і, не читаючи далі, рве все на шматки, кидає до коша, дає чистий папір, щоб знову писати. І так, бувало, повторювалося багато разів. Треба було, розуміється, писати так, щоб йому сподобалося, тобто що мальовничіше й виразніше списуватимеш себе, як неприторенного контрреволюціонера з відповідними діями, то ліпше. От тоді й настрій йому поліпшується, він робиться веселий, задоволений і добрий. З простіших смертних багато й не вимагалося; треба було тільки написати, що він був членом СВУ, яку провадив контрреволюційну роботу, і хто його завербував. І ось такі признання іноді були дуже курйозні. Приміром, А. П. Заліський так признався:

"В яких тонах вів розмову зо мною Гребенецький, я згадати вже не можу, але визнаю, що то було завербування мене до СВУ..." І це вафіксовано в офіційному документі — "Винувальному Висновку" (Том 12, арк. 34, стор. 162).

У мене вийшло так, що завербував мене до СВУ Г. Г. Холодний, а в Холодного, що його завербував я. Важливо було тільки те, щоб людина призналася в членстві СВУ, а як там було з тим завербуванням, то байдуже. Хіба що хтось утягував до того якусь нову особу.

**
*

Як правило, тримали нас усіх ніби нарізно, осіб-

но один від одного, але траплялося, що й зводили разом по двоє в камері. Приміром, було так, що я цілий місяць сидів на Лук'янівці в одиночці разом із О. З. Гребенецьким, а пізніше в залізничному ОГПУ два тижні з Б. М. Ганцовим. Там ми сиділи в напівпідвальному приміщенні й через протерту щілинку в зафарбованій шибі бачили, як відбували прогулянку в маленькому подвір'ї Єфремов і Ніковський разом, а потім разом Чехівський і Гермайзе. Можливо, це було тоді, коли основне все вже було написане, а далі тільки виглянцьовували. Проте, це було ще в Києві.

Не пригадую вже, де я тоді сидів, бо тих різних місць було із десяток, але одного разу під час обов'язкових ранішніх чи вечірніх маршів під караулом до убиральні я зіткнувся з К. С. Шилом, і він, посміхнувшись, устиг мені тільки шепнути: "Ну й розписалися наші старички".

Годували нас дуже зле; так, аби не повмирали. Дозволяли приносити передачі з дому, але якщо хтось затинався й не признавався, то позбавляли передач. Я довгі періоди сидів без передач, бо признався тільки в кінці жовтня. І тоді ж слідчий на радощах сказав мені, що нас усіх (а скільки — не сказав) перевезуть до Харкова, і що суд буде в Харкові. Другим разом, в останній день жовтня, оголосив, що мене повезуть до Харкова 1-го листопада, і що він уже дав знати про це телефоном додому, щоб принесли мені одежу.

1-го листопада 1929 року надвечір, коли стемніло, мене повезли на двірець і посадили у вагон не то 1-ої не то 2-ої кляси з м'якими полицями обшитими плюшем чи оксамитом, у купе, розраховане не дві особи. Двері на коридор замкнули, а в сусідньому купе, розсунувши стінку між ними, розмістились троє вартових із рушницями й револьверами.

Пізніше я довідався, що багатьох, а може й усіх, із таким комфортом перевозили, бо тільки в вагонах 1-ої і 2-ої кляси були окремі купе.

До Харкова поїзд прибув уранці рано. Задвір'ям провели мене до авта й завезли до в'язниці на Холодну гору. Підійшли до корпусу, що, відмінно від Спецкорпусу в Київській Лук'янівській тюрмі, називався Слідчим Корпусом, на три поверхи. Усі вікна знадвору були прикрашені бляшаними козирками, зверненими до неба. Самий корпус — літера "О" з простими кутами на чотирьох ріжках. Великий отвір усередині закінчується вгорі світловим ліхтарем. На другому й третьому поверхах усередині, навкруги при стінах тягнуться суцільні, не дуже широкі балькони, з яких уже численні двері ведуть до невеличких камер, розрахованих на дві особі кожна. Сходова клітка між поверхами перекрита (перетягнена) суцільними залізними сітками. Повели на горішній поверх. Коли відчинили двері до призначеної мені камери, я дивом здивувався. Передо мною відкрилася невеличка, чистенька кімнатка з двома ліжками попри стінах — праворуч і ліворуч, від дверей до вікна напроти стелилася біла постілка-доріжка, що не видно було, щоб на неї вже ступала людська нога. Під вікном, що під стелею, між ліжками столик, покритий білим обрусиком, а на столику квіти. Ліжка з матрацами, покритими білими свіжими простиралами, з двома подушками на кожному, а зверху — ковдри з чистими свіжими простиралами під ними. При дверях стояв вішак на пальто і шапку.

Впускаючи до камери, вартовий попередив, що я можу вимагати каталог з бібліотеки й замовляти на свій вибір книжки. Я зразу скористав із цього, попросив каталога й замовив собі кілька книжок. А поки ті книжки принесли, тим часом відчинилося віконце в дверях і почувся голос: "Возьмите завтрак". Я побачив на тарілочці два яйця й при них сіль і ложечка, а на другій — покраяний чорний і білий хліб, по кілька скиб, і при ньому шматок масла. При тому вартовий вибачливо зазначив, що вже пізній час і чаю вже нема. Була десята година ранку, а чай із хлібом та масолм давали о 8 годині.

З дива мені серце стиснулося. Я вже добре знав, що на волі так життя погіршало, що не те, що нема вже таких "делікатесів", а навіть на чорний хліб сутужно. Але разом із тим я не міг збагнути, що то воно таке, і для чого все це робиться? І тільки багато пізніше з'ясувалося, що на суді мають бути чужоземні представники, то не можна показувати їм нас, заморених сочевичною "баландою" та виснажених нелюдськими умовами й виснаженими допитами в Києві. Треба було трохи відгодувати. І ото й вийшло так, що нас, як свиней, закинули в саж на підгодівлю.

(Далі буде.)

ВЕЛИКА МЕБЛЬОВА КРАМНИЦЯ БУРЛАКОВА

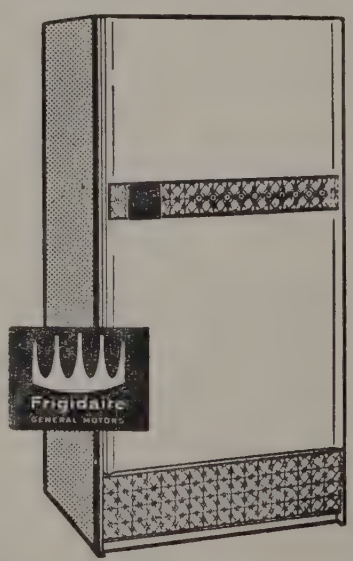

ХОЛОДІЛЬНИК МАРКИ FRIGIDAIRE

Великий вибір хатніх і конторських меблів.
Електричні прилади та інше.
Читачам "Нових Днів" — спеціяльна увага і знижка

BURLACOFF'S FURNITURE
619 Queen St. W.
Toronto, Canada.
Tel.: EM 8-6812

Микола НЕДЗВЕДСЬКИЙ

ХУДОЖНИК МИКОЛА КРИЧЕВСЬКИЙ

До незчисленного ряду творців, що втілюють у все нові та нові форми вічні ідеї краси та діяльність яких набуває все більш та більш значення не тільки для рідної, української культури, — а взагалі, для всього людства — належить і художник Микола Васильович Кричевський.

Нещодавно, у березні місяці, в Нью-Йорку відбулася експозиція його картин, головним чином акварель. Виставка в залі ЛМКлюбу м. Нью-Йорку. Вона притягла до себе увагу не тільки еміґрантів-українців та еміґрантів узагалі, а її відвідали й особи з американського культурно-артистичного світа та представники преси.

Ця виставка майстра Кричевського ще раз підтвердила те, що давно вже відомо обізнаному глядачеві та підкреслено поважними критиками Европи та Америки — а саме, що Микола Кричевський справді має талант, що він яскрава та своєрідна індивідуальність.

Дозволимо навести кілька цитат із статтей відомих критиків.

Морис Ростан (Maurice Rostand) ще в 1951 році писав: "Кричевський — цей художник-поет, — зміг донести до нас сум свого рідного краю. Цей сум надає його акварелям чогось таємничого та викликає потяг у далечінь. Якнайкраще виявляючи це таємне, мистець зміг одночасно втілити у своїх пейзажах і ясність, й інтимну простоту, і світлу прозорість, до якої ми, сучасні художники вже не звикли. Чи не в цій царині Кричевський-художник підпав підо вплив художніх норм Франції. Безумовно, Франція творами Ватто та Коро притягала душу українця, що поривалась у далечінь, але Кричевський зміг зберегти усю таємницю свого краю, не порушуючи рівноваги естетичного канону Франції".

Шабанон у часописі "Художник" (Le Peintre) за 15 листопада 1954 р. пише:

"Венеціянські акварелі Кричевського змогли б стати найкращими ілюстраціями в якомусь чудовому виданні монографії, присвяченої місту Дожей. Треба не тільки добре вдивлятися в його твори, але треба ще й уміти прочитати їх. Вони розкривають усю красу палаців та церков, усю м'якість повітря... І цього він осягає тільки легким торканням пензля — і враз ці мазки викликають враження чи сурового каменя, чи легкого подиху вітра, чи прозорого світла..."

Бернет Д. Конлан (Barnett D. Konlan "Pictures of exhibit", New York, Jan. 1955) так висловлює свою думку:

"Кричевський — український майстер, що давно добре відомий парижанам своїми пейзажами берегів Сени, — виставив у Галереї Зака цілу низку великих акварель, присвячених Венеції, — цьому місту, що йому так само близьке та звичайне, як і Париж. Ця тема також відповідає його художньому темпераментові, як і засіб її втілення для досягнення найкращого артистичного завершення.

Переливи води лагун під синім небом Італії передані тільки кількома легкими помахами пензля, але вода здається такою відчутною та матеріяльною, як хустка з тонкого шовку...

Кожний його твір має свій особливий вираз, характер, витриманий у витонченій та в стриманій гармонії фарб. Для інших майстрів тема Венеції може бути небезпечною, але тільки не для майстра Кричевського".

Так оцінюють М. Кричевського чужі критики.

Микола Васильович Кричевський народився 24 листопада 1898 року в Харкові у родині відомого архітектора та живописця Василя Григоровича Кричевського. Освіту Микола Васильович одержав у Києві. В юнацькі часи він захоплювався театром, деякий час грав у театрі Миколи Карповича Садовського. Разом з театром він покинув батьківщину у 1919 р. В Ужгороді він вчився живопису у відомого майстра Йосипа Бокшая та закінчив Празьку художню промислово-декоративну школу (1928 р.).

У 1927 р. він відвідав Париж, який з 1929 року стає постійним місцем його перебування. Тут він докладно знайомиться з творами видатних французьких художників того часу: Ван Ґоґа, Ґоґена, Утрійо, Рауля Дюфі, Маркета, захоплюється імпрессіоністами — Моне, Сіслі, Пізаро, Ренуара... Було б, звичайно, можливо встановити під впливом яких саме художників оформилася творчість нашого майстра. Ще було б простіше сказати, що його творчість продовжує напрямок неоімпрессіоністів. Але це означало б сказати занадто мало й забути головне, а саме те, що всі ці впливи з'єднались, синтезувалися в його творчій душі, і тепер їх так важко відокремити один від одного, як і різнобарвні промені у соняшному сяйві. Можна лише сказати, що ці впливи скоріш допомогли артистові виявити його творчу індивідуальність, допомогли викристалізувати його власний стиль та своєрідне світосприймання.

Форма, композиція, кольори та тональні переходи його творів відрізняють їх від усіх нам відомих творів.

Відомий колекціонер картин та художній критик А. М. Госсез добре охарактеризував ці роки шукання:

"Мало-по-малу наш майстер зміг визволити свою творчість від непрозорих та темних контурів, та зміг уникнути деякої сухости рисунку. Він, нарешті, переміг себе самого і в його пейзажах повітря раптово стало прозорим, акварельно-чітким, й увесь пейзаж став неначе пройнятий юнацькою радістю".

Хоч це рідко буває, що справжній талант знаходить співчуття та зрозуміння серд людей свого часу, але нашому майстрові пощастило в цьому, і він швидко одержав визнання серед художнього світа Европи та Америки.

Доказом цього є те, що твори М. Кричевського виставлялись у численних найкращих виставових залях Парижу: Осінній сальон, сальон французьких художників, стльон Зверхнезалежних, сальон Незалежних, сальон Сучасних Портретистів тощо.

Спеціяльні виставки його творів відбулись у галереї Зака (Париж), у Молодій Европі, у галерії

Парижу, у Торонті в галерії М. Колянківського, в Нью-Йорку (1956, 1958, 1960 рр.), у Літературно-мистецькому клюбі, у Вашінгтоні у галерії Фантазія (1959). Не слід забувати, що його твори були на виставках у Римі, Варшаві, Львові, Празі, Брюсселі.

Понад 600 творів нашого майстра знайшли місце в колекціях відомих знавців, артистів та аматорів Парижу, Венеції, Трієсту, Мілану, Льозанни, Стокгольму, Вашингтону, Нью-Йорку, Торонта, Сан-Франциско, Лос Анджелесу тощо, тощо.

Просто хочеться сказати: майже по всіх кутках усього світу, бо і в Гонг-Конзі, і в музеях Львова, Чехо-Словаччини, у державному музеї Ізраїля, навіть у південній Африці (у пані Бреннер) — всюди можна бачити прозорі, світлі соняшні фарби, легкі гармонійні форми, чіткі та переконливі лінії нашого майстра.

Якось мені довелось переглянути календар "Музей творів майстрів" за 1958 та 1960 роки. І там я знайшов його ніжну та залиту сонцем акварель "Весна в Парижі" — серед образів Модільяні, Тулуз-Летрека, Утрійо, Ван Гога, Гогена, Дега, про які художній редактор календаря сказав у своєму вступі: "У відібраній колекції майстрів сучасного живопису увійшли тільки найкращі твори великих художників".

Обдарований надзвичайним художнім темпераментом, повний творчої енергії, наш майстер не може жити без того, щоб не творити. Тому все своє життя присвятив він своєму мистецтву. І ця відсутність у нього творчого застою та заспокоєння на досягнутому радує нас. Нема й хвилини, коли б він не малював, не рисував, не робив ескізів: він завжди працює. Перетворює в художньому волевиявленні нашу повсякденну реальність у поеми, повні чарівної прозорости та таємничого жалю; схоплює чіткими лініями, насиченими світлом фарбами швидко-мінливі явища природи та життя. Пейзажи, затишні кутки міста, портрети, натюр-морти, квіти, море, канали постають на папері, на полотні та починають жити, тремтіти у прозорому просторі, мінятися казковими фарбами.

Нема нічого дивного, що такий високоталановитий художник, маючи од природи не абияку візуальну пам'ять на форми, на лінії, на кольори, на просторові відношення, і, — що важливіше, — маючи невмирущі почуття та любов до свого рідного краю, до своєрідного душевного та духового оточення — тугу до незабутніх далеких обріїв і просторів — міг легко, вільно та переконливо втілити свої дитячі та юнацькі враження у прозорі та, я сказав би, у сердечні образи.

Так постав цикл "Україна". Він вражає нас не тільки реальною точністю, неперевершеністю техніки, романтичною закоханістю у далечінь рідних степів, але також хвилює та запалює глядача чимсь іншим — глибоким та вічним, для чого і слів незнайти.

Закоханий у далекі горизонти, він, вірний Парижеві, багато подорожує. То бачимо ми його у Сан-Франциско, то в Мілані та Венеції, то на берегах Бретані, то знов у Чікаго, Нью-Йорку та Вашінгтоні, то на берегах Ля-Маншу, то в Еспанії.

Але ж Венеція, Венеція каналів, горбатих містків, замислених палаців, стає також рідною та близькою його творчій душі.

Глянемо на одну із його акварель — Кіото. На першому пляні — майдан, затоплений спокійним перловим світлом, дає враження надзвичайного простору; на задньому пляні — закриваючи обрій постали палаци зі статуями поверх стін. Типовий горбатий місток, під яким ясніє синя вода — то з'єднує у м'яке співзвуччя, то одночасно роз'єднує ці дві неначе незалежні одна від другої теми. Але пішоходи оживляють соняшними постатями цей неоглядний простір. Він починає тремтіти життям, і палаци наче відвернулися від нерухомих статуй та гостинно чекають людей. І тоді постає повнозвучний та завершений акорд.

Але — спитають мене — звідкіля ви, пане, взяли це? Це все залежить і від вашого настрою, від вашого світосприймання, від освітлення та часу дня, нарешті, від численних факторів фізичних та психічних, про які ми мало що знаємо.

Визнаючи, що глядач не тільки інертно "дивиться", але й домагається "прочитати" твір художника, що він "співчуває" тому, що бачить, та навіть бере, так би мовити, участь у творчому його цілеспрямуванні, — можна зрозуміти, чому, наприклад, маленький вірш Роберта Фроста: "Зупинка ввечері під засніженим лісом" міг викликати 10 різних коментарів та багато суперечок, та чому відома картина Едварда Мунха "Місток" викликала обурення, захоплення та стала гаслом нового напрямку в малярстві.

Як справжній романтик, закоханий у високій ідеал мистецтва, Кричевський переконаний в тому, що майстрові дано право вибрати із явищ щоденного життя ті чи інші елементи краси, щоб гармонійно завершити втілення своєї ідеї. Як казав колись Федір Сологуб: "Беру шматок грубого життя та творю із нього чудову легенду".

Нам зрозуміло, чому забуті кутки Парижу, набережна Сени, площі та містки Венеції, чи береги Бретані, Сен-Мало над Ля-Маншем, чи хмародери Нью-Йорку, чи далекі незабутні пейзажі України, визволені майстром від звиклого буденного оточення, раптом починають світитись та переливатись у соняшних променях, чи в казкових опалових відсвітах вічного мистецтва. Не те ж робили інші великі майстри? Не те ж робив Моне чи Уістлер?..

Ці розливи світла, ця далечінь у водопілля соняшних променів постає не тільки від простого технічного засобу, відомого всім акварелістам, а саме: білий колір не зафарбованого паперу просвічується то тут, то там, але головним чином тому, що самі фарби стають прозорими: вони неначе пропускають світло та й самі починають світитися. У цьому тайна техніки видатного майстра. Фарби у нього сяють, але не грубо, настирливо, а ніжно, спокійно, як раннім ранком, коли ми дивимось на природу проти сонця, що тільки сходить.

Але не тільки як імітація життя, що має безперечно своє значення, також не тільки як речі, що дають насолоду та втіху глядачеві, але у цих акварелях схоплено щось таке, що ми називаємо вічним, що імманетно присутнє у всякому бистролетному явищі, що конче є та мусить бути — у всякому справжньому артистичному творі будь-якого напрямку чи епохи — від примітивів первісної людини у печерах до сміливості Пабло Пікасо та Сальвадора Далі. І це ми відчуваємо, коли наш майстер

веде нас у свій інтимний світ легких форм, прозорих фарб, гармонійних комбінацій недосягненої далечині та безмежних просторів.

Поверхово оглянемо декілька акварель.

Ось крізь рожево-перлове повітря виступає Монмартр з далекою банею Маделени; ось і Сена, і баржі, і далекій міст; ось коло бухти статуя Свободи — і нам хочеться крикнути: "Який простір! Скільки свіжого повітря. А ось, за зелено-темними кущами та невеличкими пагорками коло заворотів затоки — біла симфонія Сан-Франциско; ось замислені хатки під соломою біля зелених горбів на Харківщині; рибалки над річкою, яка відбиває рожеве світло неба; маленькі струмки та зелені гаї; ось Сен-Мало, де контраст між прозорою водою та скелями знаходить своє розв'язання у легких хмаринках, що мріями пливуть по ясному небі; ось Сан-Джорджо, як казкова легенда, за маленькою Піацетою; до палів пов'язані гондоли, а на поруччях містка червоні килими, що додають несподівану домінанту до рожевої тональности; ось біля берега перлового моря, стоїть Ле Круазік, маленьке судно, що зробило навколосвітню подорож...

Як правило, у необмежений простір, у загадкову далечінь простягаються завжди краєвиди М. В. Кричевського однаково, чи це будуть краєвиди природи, чи міста. Нью-Йорк, — це скупчення хмародерів та загрозливих конструкцій, — знаходить під пензлем майстра своє мистецьке завершення та естетичне виправдання.

М. Кричевський. Нью-Йорк.

Намальований з башти Емпаєр Стейт Білдінгу, Нью-Йорк несподівано являє зовсім інші риси, ніж ті, до яких ми звикли у буденному житті: невідомої досі краси форми, повні прагнення у височінь лінії утворюють разом з прозорими фарбами одне органічне ціле. І здається, що прозаїчний Мангетен поривається у простір, який кличе нас все далі та далі від звичайних переживань. І ось раптом цей необмежений простір охоплює, та вже охопив усю цю симфонію каменю, щоб вона розтанула, як хмаринка в неосяжній синій далечі...

На кінці нашого маленького нарису треба відзначити, що у нашого майстра є великі досягнення і в інших галузях малярства. Наприклад, портрети олією. На останній виставці у Вашінгтоні ми милувалися портретами двох пань-українок. Також всім дуже відомий його портрет пані О. Дюбуа.

Так само дереворити (гравюра) та рисунки пером приваблюють М. В. Кричевського. Нас вражає його суверенне володіння граверною технікою. На перший погляд здається, що це тільки негатив фота. Але це тільки спочатку. Чорнота раптово зникає, — і в цих чорних гравюрах бачимо, що все неначе пройнято світлом. Рисунки пером були зроблені до "Тараса Бульби", що його у французькому перекладі видав відомий П'єр Ардан у 1945 р.

Надзвичайна тонкість рисунку зачаровує нас. І разом з тим дивуєшся, як художник зміг кількома штрихами передати типа та характер, ляндшафт, оточення...

Я не можу забути слів, які сказала мені одна старенька пані, між іншим, відомий фахівець в офортах та гравюрах: "Гляньте на цей рисунок пером: вогонь під Тарасом нарисований чорним. Це ж чорнило, звичайне чорне чорнило... Але ж прошу вас придивіться ще раз: — він же горить! Не тільки горить, але і світиться теж..."

У цьому тайна мистця: двома-трьома штрихами втілити все, що є навкруги нас, та примусити нас дивитися його очима. Навіть примусити глядача бачити в цих чорних плямах та лініях вогонь — палаючий вогонь!

Наш майстер знаходить час та натхнення і до праці, досить таки невдячної, бо вона рано чи пізно сходить нанівець. Це праця над декораціями.

Треба відзначити дуже вдалі декорації для Театру Мистців, Театру Гебертота в Парижі.

І тут, у тісних межах сцени артистові пощастило дати враження вільного простору та необмеженої висоти.

Закінчуючи цей маленький нарис, що мав на меті тільки познайомити широкі кола громадянства з творчістю великого та дорого Миколи Васильовича Кричевського, ми визнаємо, що кілька наших спостережень та думок далеко не вичерпують, та й не можуть вичерпати всього обсягу, усієї глибини його творчости.

Естетичне та філософське значення його творів, соціяльне та історичне спрямування їх — все це теми, що чекають своїх майбутніх дослідників.

Побажаємо ж нашому майстрові, поетові далеких просторів та сонцем насичених кольорів, багато, багато років творчої праці та дальших мистецьких досягнень.

Великий вибір акварель Миколи Кричевського є в картинній галерії М. Колянківського в Торонті (1071 Батурст).

Найшвидша і найдешевша в Торонті
ПЕРЕВОЗКА ХАТНІХ РЕЧЕЙ І МЕБЛІВ
В разі потреби телефонуйте:
А. Максимлюк — LE 3-3724

Василь ЧАПЛЕНКО

З НОТАТОК ПРО МОВУ

*

У своєму слівнику Грінченко подає слово "мистець", взявши його з "Основи" (1862, I, 66), а також "митець" (з варіянтом "метець") — з байок Є. Гребінки та з "Люборацьких" Свидницького. Поряд із цими словами є в нього ще "мистюк" — з народної мови (Лебедин. повіт). З цього видно, що це слова в українській мові давні. До того ж періоду в історії української літературної мови належить і слово "мистецтво", занотоване в Грінченка в написанні "мистецьтво" (із знаком м'якшення). Наявність цього останнього в нашій літературній традиції сприяла закріпленню за словом "мистець" значення "артист", "художник", а слово "митець" зберегло своє народне значення "спритної", "уміятної" людини.

І от чомусь на Україні тепер порушили цю давно вироблену семантичну різницю між цими двома словами: зберігши слово "мистецтво", відірвали від нього слово "мистець", а натомість стали вживати слово "митець". Мотиви цього казенного безглуздя мені невідомі. Чи не зачепились ініціятори цього за скупчення приголосних у формах непрямих відмінків слова "мистець"? Воно ж, це слово, відміняється так: "мистця", "мистцеві" і т. д. Трудність саме цього моменту в слові "мистець" відчував, либонь, ще Грінченко, коли подавав для непрямих відмінків форму "-тця" (без "с"). Але Грінченко, мабуть, не продумав добре цієї форми, бо тут правильно було б скоротити групу приголосних так: "мис(т)ця", "мис(т)цеві" за аналогією, наприклад, з "віс(т)ник". Форма ж "митця" недобра ще й з того боку, що в "ц" є фізіологічно-акустичний складник "т" ("ц" = т + с) і її мимоволі треба вимовляти "мицця".

Отим то я за форми "мистець", "мисця", "мисцеві" і т. д.

*

У лексикографа другої половини XIX в. Ф. Пискунова було слово "словниця" в розумінні "слівник", "лексикон". Б. Грінченко назвав свій слівник "словарем" (у назівному відм. "словарь"). Але пізніше, 1917 й 20-ими роками, в українській мові стали вживати слова "словник". Проте ні російське "словарь", ні польське "словнік" (з відповідним українським наголосом і звукозміною) не можуть у таких формах увійти органічно до української мови. Правда, перше вже відпало, і про нього неварто говорити, а друге таки слід українізувати, щоб українська мовна свідомість не відчувала його як чуже. Ознака його чужости — наявність "о" в закритому складі, по-українському воно звучить "слівник". Але якби в мене були тільки такі "теоретичні" міркування, то я, може б, і не відважився цю останню форму запроваджувати, бож практичний мововжиток не завжди підкоряється "правильним" теоретичним міркуванням. Та до цих міркувань я маю ще й аргумент від практичного мововжитку, від "живої", "стихійної" мови. Я чув його, це слово, з уст д. Юлії Рудницької, жінки хоч і інтелігентної, але такої, що спеціяльно над формою цього слова не могла задумуватись, і вжила її, безперечно, "стихійно". Цей аргумент вартий уваги. А що воно трохи ще незвичне, то це річ призвичаєння, і з ним пізніше може статися те, що сталося з словами "слів" (із "слов"), "керівник" (із "керовик"), "кіл" (із "кол" — род. в. мн. від "кола"), "шкіл" (із "школ") тощо, тобто ми будемо його вживати як звичне, "нормальне" слово.

*

Не можу не згадати в зв'язку з цим ще одного випадку, коли вирішальним чинником у засвоєнні слова є "аргумент від народу". Колись П. Куліш (якщо не помиляюсь) назвав анонімний козацький літопис "Літописом Самовидця". Слова "самовидець" і тепер уживають добрі знавці української мови, але наші автори дуже часто ще вживають і російського слова "очевидець". Та для мене найбільший аргумент на користь "самовидця" той факт, що цього слова 'стихійно" вживав мій неписьменний дід Юхим.

*

Проте ці два випадки не можна уважати за доказ того, що "аргумент від народу" годиться для всіх випадків суперечного мововжитку. Хоч мій дід казав "ахтитут" замість "інститут" і "обичайка" замість "чрезвичайка", але я... за "інститут" і "чрезвичайку", будь вона тричі проклята...

Взагалі кажучи принцип добору мовних явищ — це свого роду різномотивність міркувань, що частенько зводиться до індивідуального підходу в кожному окремому випадку. Напр., коли ми протиставимо слову "мука" слово "борошно" і обстоюємо це останнє як єдиноправильне для української літературної мови, то це ми робимо на підставі того, що а) воно наявне в тому наріччі, яке лежить в основі української літературної мови (в південно-східньому), б) що його закріпив у літературній мові мововжиток 20-их років, тобто найкорисніший для розвитку нашої мови мововжиток, що в) це своєрідне українське слово, яке відгороджує нашу мову від мов-імперіялісток — російської й польської, г) що від нього легко творяться інші граматичні форми: "борошенце", "борошняний", "уборошнюватись".

*

Інакше треба підходити, розглядаючи справу слова "зарево", що ним назвала себе студентська націоналістична організація "Зарево". З походження це церковнослов'янське слово, але тепер це русизм. І хоч воно є в деяких дореволюційних українських письменників (навіть у доброго знавця мови С. Васильченка), але найсильнішим проти нього аргументом є той факт, що його немає навіть у зрусифікованому російсько-українському слівнику, виданому в Москві 1948 р.: проти цього слова в тому слівнику стоїть слово "заграва". Тож тим абсурдніше виглядає факт, що українські студенти-націоналісти, борючись з наступом Росії й російської культури на Україну, сприяють... русифікації української мови. Це слово треба відкинути як русизм.

*

До речі буде відзначити, що наявність того чи того явища в котрогось із письменників не завжди може бути доказом нормативного його, того явища, виправдання. Мова всякого письменника, навіть найкращого знавця мови, — це все таки мова тільки однієї людини, а літературна мова — це історичне надбання цілого народу, продукт колективних зусиль багатьох творчих одиниць. Напр., у Т. Шевченка, в його рукописах, є говіркове слово "руна", — але хто його буде обстоювати для літературної мови? Ба більше: навіть у публікованих Шевченкових текстах всі редактори виправляють це слово на "луна" ("пішла луна гаєм"). Так само й конструкція "і чужому научайтесь" не може бути визнана нормативною на тій тільки підставі, що її вжив Шевченко. Навчатись можна тільки "чогось".

*

Українській мові абсолютно невластивий дієприкметник переємного стану теперішнього часу (пасивний дієприкметник) на -м(ий), і українська мова може любісінько обходитись без нього, вживаючи натомість інших форм, а найчастіше прикметників на -анн(ий), -енн(ий): замість "невмолимий" — "невблаганний", замість "нездійснимий" — "нездійсненний" тощо. Це добре і назавжди з'ясувала О. Курило у своїх "Увагах", недавно перевиданих у в-ві "Нові Дні", в Канаді, — тим то й немає потреби це тут повторювати. Але я хотів би звернути увагу наших мовлян на те, що не слід уживати й таких слів, які утворені від пасивних дієприкметників на -м(ий) і ще зберігають відтінок дієслівности, отієї пасивности. Якщо її вже немає у таких словах, як "відомий", "знайомий", "видима річ", то він, цей відтінок, ще є у словах "видимий" (об'єкт), "видимість", "вагомий", "невагомість", — замість цих слів слід уживати: "видний", "видність", "значний", "безваговість" (у космічному просторі).

*

А літера Ґ таки потрібна! Я не буду тут повторювати сказаного на цю тему в моїй статті "Сучасний стан русифікації нашої мови", надрукованій у журналі "Київ", ч. 6 за 1959 і ч. 1 за 1960 р. Але читаючи сучасні "радянські" видання, я бачу, що й тамошні автори відчувають її заборону, як величезну незручність, перешкоду для передачі наявного в українській мові звука Ґ. Дехто з них навіть відважується "протизаконно" літери Ґ вживати (напр., Ф. Жилко в своїй "Діялектології"). Купив я недавно "Камінну душу" Г. Хоткевича — і от читаю: "гівка", "гід". Що за слова? Таких слів немає в гуцульській говірці! Я, правда, знаю, як це читати, але як читатимуть 99 відсотків українських читачів, народ, що про нього начебто дбають ті, що заборонили цю літеру?

*

Хотів би я при цій нагоді звернути увагу наших мовлян на небезпеку перенесення до нашої еміграційної мови слова "спілкування" в розумінні російського "общения" ("мова як засіб спілкування"). В. Сварог у статті "З нотаток читача" ("Нові Дні",, ч. 134, 1961 р.), змінив його на "спілнування", але й у такій формі воно неприйнятне. Слово "спілкування" означає "об'єднання в спілку, в організацію", тимчасом як "общение" — це безпосередній контакт людини з людиною. Замість "спілкування" треба вживати слова "взаємнення", що його запроводив до вжитку, здається, М. Орест. Від цього слова можна утворювати й дієслівні форми: "взаємнитись" — "общаться". Проти "спілкування" промовляє ще й той факт, що галичанам воно може нагадувати польське "спулковане", що означає "статевий акт", "злягання".

*

Не слід вживати ні "слонь" (з польської мови), ні "слон" (з російської), а тільки "слін". Це остатнє слово зафіксували в російсько-українському словнику 1893 р. Уманець і Спілка, а Г. Нарбут "прикрасив" його в своїй "Абетці".

Іван Манило і Пегас

З нагоди появи віршів Манила в "Нових Днях" (1961, ч. 135) з приміткою редакції, щоб він "забувши всякий брик" у своїх часто-густо непристойних і беззмістовних епіграмах і критичніше поставившись до своєї лірики, вжив свій талант для серйозної творчости в жанрі байки і сатири.

Манила слава все манила,
Гріхи він має давні й ті ж,
Забувши, мабуть, слава мила
Дорогу в пекло промостила
Писарчукам поганих вірш.

Дарма! Манило знов озвався
(Який морочить його біс!?):
"Я загнузвад свого Пегаса
Щоб він мене послушно ніс"...

Жене, аж піт із нього капа,
Неначе зовсім вже осліп.
Чи ж довезе його та шкапа
Із славою на той Олімп?

Манило не мала дитина,
Але замріявсь, як дитя:
"Бажан і Рильський і Тичина
Потраплять в Лету забуття.
А я, мов лицар той Тараса
І між великими — велик,
Ось, осідлавши знов Пегаса,
Тепер прославлюся навік".

Дивись, Іване, стережися! —
Йому на здогін чути крик, —
Щоб ти з Пегасом не скотився
З Олімпу прямо в пекло — брик!

— о —

Пригадка наша — не образа.
Усі ми грішними помрем.
Гірка є слава віршомаза,
То ж краще бути байкарем.

П. Ром

Альберт Камюс — діяльність і творчість

(Продовження з попереднього числа.)

Переходовою ланкою, що сполучає Камюсову філософію абсурду з його філософією бунту, є його чергова п'єса "Les Justes" ("Справедливі"), виставлена в 1950 р. Тут Камюс розглядає питання політичного вбивства. Тему п'єси взято з життя російських революціонерів-нігілістів, про яких він згадує потім ще в своєму філософічному творі "Бунтар". Молодий революціонер Іван Каляєв має кинути бомбу на великого князя Сергія, як він проїжджатиме вулицею, але він наказу не виконує, бо в кареті великого князя було двоє малих дітей, яких він теж мусів би убити. Дія п'єси розгортається на тлі дискусії, чи Каляєв зробив правильно. Каляєв боронить, що його революційна совість не дозволила йому вбивати дітей; що його мотивом акції не є сама ненависть до тирана, але й любов до його власних ідеалів, до його власної справи, в якій власне рушійним мотивом є турбота за невинне молоде покоління, що росте і розвивається в неволі. Вбиваючи невинних дітей, він завдав би удару власним ідеям. Навіть у знищенні повинен бути певний порядок і не можна керуватися тільки сліпою ненавистю. Але проти його поглядів виступає друга частина революціонерів. Вона вимагає безоглядного виконання своєї програми терору. Вона не хоче мати ніяких сумнівів і сентиментів. Противник Каляєва, Степан, висловлює думку: "коли ми забудемо за дітей, настане день, в якому ми будемо володарями землі". Коли інший член революційної групи, Дора, звертає йому увагу на те, що людськість буде їх ненавидіти, якщо революція відбуватиметься таким способом. Степан відповідає, що для того, хто любить людськість, не повинно бути перешкоди з боку її сумнівів і що людськість мусить зважитися вбивати дітей, щоб себе саму врятувати. Як бачимо, маємо тут зразки двох думань тероризму; одного, що виходить з революції, другого, що виходить з революції. В дальшому переконаємось, що Камюс зовсім виразно відрізняє революцію від революції. Революція має на меті ставити під сумнів абсолютну оправданість, вона є тільки намагання корегувати і шукання відповіді на незгоди, тоді як революція — це затверджування фактичне ідеї революції, яке дуже часто перероджується в конформізм і догматизм. Словами дієвої особи п'єси, революціонерки Дори, Камюс висловлює побоювання, що "може колись прийдуть інші і управнять себе до вбивання в нашому імені і які не будуть готові платити за те своїм життям". Бо передумовою того, щоб виправдувати вбивство, Камюс ставить вимогу, що особа, яка вбиває, мусить сама вмерти. Тільки власною смертю можна спокутувати смерть інших. Каляєв годиться вбити речника деспотії тільки тому, що він готовий сам вмерти. Це є одиноке розгрішення за право політичного вбивства. Не треба підкреслювати, кого і що мав Камюс на увазі, пишучи цю п'єсу і висуваючи такі думки. Ми переконані, що якби цю засаду засвоїли собі усі революціонери, не було б нарікань, що революція — "це раковина з калом", про яку ще перед Камюсом писав наш земляк М. Хвильовий або що революція — "це потвора, що пожирає своїх власних дітей", на що скаржиться югославський революціонер Джілас. На місце політичного ідеалізму прийшов політичний цинізм і вимоги революції зайняли користі революції. Людина в своєму протесті проти несправедливости докотилась до меж абсурдальности і цинізму. Каляєв, ідучи на виконання своєї революційної місії, перехрестився, його послідовники (а може вони ними не є!) з хреста насміхаються. В тому простому символічному прояві міститься уся різниця між вимогою Камюсового бунту і реалізацією більшовицької революції. Не випадок, що Камюс і більшовизм — найбільші вороги.

Найбільшою літературною працею Камюса треба уважати повість "La Peste" ("Чума"), видану в 1947 р. Деякі критики уважають її не тільки за найбільшу літературну працю Камюса, але й за найбільшу повість літератури Франції від часу повісти Андре Мальро "Людська доля" ("La condition humain"). Фабула повісти, як і всіх повістей Камюса, проста, події відбуваються в місті Оран в Альжірі, відгородженому карантеною від усього світу, бо там панує чума. Свої думки автор викладає в поглядах доктора Ріє, світового пригодника Тарру і священика єзуїта о. Пенелюкса. Доктор Ріє без сумніву є речником поглядів самого Камюса. Автор хоче довести, що чума недуга і фізична і духова і що треба з нею боротися в обох аспектах. Вона являє собою справді гріх і зло, але зло, що походить не від Бога, а від цього світу. Це є гріх без волі Божої, а тому можна і треба з нею боротися. Вона не є карою ні за які гріхи, отже, боротьба з нею не має остаточною ціллю якісь абсолютні трансцедентні вартості, але конкретну людину, її здоров'я, щастя і життя. Чума недуга невигасима, тому послідовно і наше революціонування проти неї повинно бути безконечне. Постава людини до чуми може бути тільки революціонізуюча, осудлива, людина мусить з нею боротися. В боротьбі з чумою люди повинні виявляти солідарність. Людина повинна відчувати симпатію, співчуття до людини, бути готовою їй помагати. Але знову цю солідарність зумовлює спільність долі, ті самі умови і вимоги життя, а не якісь вимоги абсолюту. Солідарність людини до людини випливає не з інтересу абсолюту, але з інтересу самої людини. Звідси деякі критики (Безпалов) закидають Камюсові, що він пропагує "дехристиянізоване християнство", як бути святим без Бога, чистий гуманізм, релігію людської шляхетности, базованої на потребах людини, а не Бога, і навіть супроти Бога (Пер Анрі Сімон.) Тільки в такому напруженні бунту і боротьби з чумою (гріхом і лихом) можна знайти спокій і життєве примирення з світом абсурду. Щоб віддаватись спільній справі, належить відійти від трансцедентних певностей в непевності людських умовин, бо людина може жити, не удаючись до вартостей поза нею самою. Якщо нема вічної нагороди, то людина мусить задовольнитись дочасним щастям, яке можна осягнути в спокої замирення в

серці революціонізуючого напруження і непевности. Тільки визнавши невинність людини за чуму, а не так як уважає о. єзуїт Пенелюкс, — можна рішитись на боротьбу з нею. Тільки в бунті проти світу, в якому існує чума і тільки в симпатії до людини, яка наражена на чуму, можна знайти спокій душі. "Світ, в якому я живу, є для мене відразливий, але я почуваю солідарність до людей, що терплять в ньому".*

Деякі критики уважають цю повість Камюса "найбільш антихристиянською", але це не зовсім вірно. В остаточному Камюс боронить ті самі позиції (любов і допомога ближньому), що й християнство, тільки робить це з інших мотивів. Найкраще свідчить за це сцена, в якій лікар Ріє і о. єзуїт Пенелюкс сидять на призьбі і обмірковують свою відповідальність за терпіння і гріхи. Хоч їх погляди різняться, бо о. Пенелюкс уважає, що чума — це кара Божа за гріхи, а лікар Ріє уважає, що не можна називати Богом істоту, яка засуджує невинних дітей на смерть від недуги, — їх постанова боротись з недугою і помагати іншим є та сама. Виходить вона з почуття бунту проти умовин, що їм піддана людина на землі.

На лавці сідає Ріє і до нього підходить о. Пенелюкс, питаючись, чому Ріє такий сердитий? Ріє виправдується:

"Мені прикро. Але змучення є певного роду сердитістю. І є хвилини, коли єдиним почуттям, яке я маю, є почуття сердитого бунту."

Пенелюкс відповідає:

"Я знаю... Того роду справи є революціонізуючі тому, що розминаються з людським розумінням. Але можливо, що ми повинні любити те, чого ми не можемо зрозуміти."

На те йому Ріє відповідає:

"Ні, отче, я маю іншу ідею любови. І до кінця мого життя я буду відмовлятись любити схему, в якій діти виставлені на тортури."

Тінь неспокою промайнула по обличчі священика. "Але, докторе, — він сказав сердито, — я, власне, тепер зрозумів, що означає слово "ласка"!

Ріє ворухнувся на лавці. Його спокійність повернулась назад і, він з її глибини почав промовляти лагідніше:

"Є це щось, чого я дотепер ще не збагнув: що я наче знаю. Але волів би я про те з вами не дискутувати. Ми працюємо плече-в-плече над чимось, що нас єднає — поза богохульством і молитвою. І це, власне, єдине, що має значення."

Пенелюкс сів побіч Ріє. Було зрозумілим, що він був глибоко зворушений.

"Так, так, — він сказав, — ви також працюєте для спасіння людини."

А коли Пенелюкс, збираючись відходити, запитує доктора Ріє, чи він переконав його у своїх поглядах, Ріє йому відповідає:

"Яке ж це має значення? Все, що я ненавиджу, — це смерть і недуга, як ви про те добре знаєте. І чи ви хочете цього, чи ні, ми є спільники у поставі до них і в боротьбі проти них". — Ріє далі держав руку о. Пенелюкса.

"Так, ви бачите, — але він стримався від зустрічі погляду очей священика, — сам Бог не може нас тепер розлучити".*

Окремою появою в письменницькій діяльності Камюса, як і взагалі у французькій літературі, треба уважати його повість "La Chute" ("Падіння"), видану в 1957 р., яку сам автор назвав конфесіональною розповіддю. Повість ця відзначається тим, що вона найбільш персональна з усіх дотеперішніх його праць. Властиво героєм, чи головною постаттю повісти, є одна особа і довкруги неї обертається уся дія. Форма повісти, як сказано, розповідь, згл. сповідь, що має всі ознаки психологічної розвідки, що шукає мотивацій і виправдань для поведінки людей. Підхід автора наскрізь моралізаторський і проблеми, до яких відносяться його мореалізування, вказують, що Камюс тут вперше намагається займатись релігійними питаннями, а не тільки їх символами. Його цікавлять проблеми безсмертя, вини і невинности, обов'язку, надії, спасіння і т. д.

Герой повісти — Жан Баптіст Клеменс, знаний і шанований паризький адвокат, раптом опинився поміж викидьками суспільства. Він розповідає сам, як це сталося. Він нагло побачив і пізнав, що він звів наклеп на все своє дотеперішнє життя. Переходячи однієї ночі мостом над рікою, почув крик дівчини, що упала з моста в Сену і тонула. Оглянувшись довкруги, що його ніхто не бачить, бо справді ніде не було живої душі, Клеменс спокійно перейшов міст і не подав дівчині допомоги. З того моменту зачинається проблема його життя, що становить зміст книжки. В моменті, коли він став цілковито вільним, себто був виставлений на пробу діяти без контролі суспільности, його любов до інших, його чесноти, служіння іншим, його зовнішня поволока суспільних моральних принципів, що їх він сам проповідував серед суспільности, не склали іспиту. Він, користаючись з внутрішньої свободи, заперечив вимоги, які сам проголошував. Виявилось, що всі оті його засади, принципи, ідеї, чесноти, які він визнавав і рекомендував іншим, — це тільки зовнішня заслона, що прикривала його властиву суть, вона його тільки в'язала, не даючи йому змоги бути собою. Він був тільки невільником суспільних чеснот, що наказували йому так чи інакше поводитись, і завдяки тим чеснотам він намагався дотримуватися певних принципів. Та це було глибоке непорозуміння, бо в дійсності він тільки обріхував себе і довкілля. Автор намагається тут розв'язати конфлікт, який існує поміж соціяльною чеснотою і особистою свободою, і доказує, що бути цілком вільною може тільки рішуча людина. Пересічна людина боїться повної свободи. Вона не вміє з неї користати і часто ця повна свобода веде до заперечення самої людської натури.

Кілька років після випадку Клеменс знову випадково потрапляє на той міст, де колись він чув крик дівчини, що тонула. Знову немає довкруги жодної живої душі, але він чує сміх позад себе. Він повертається, але нікого не бачить. Його огортає страх. Хтось сміється з нього, з його внутрішньої

*) A. Camus, "Actuelles", I — 249.

*) A. Camus, "The Plague", 1952, 196.

свободи, з його соціяльних чеснот. Клеменс признається: "в той момент я зрозумів на мості Парижу, що я боявся свободи!". І від того моменту починається занепад Клеменса. Він бачить усю неправду і внутрішній фальш, який він показував собі і суспільності. Він заломлюється морально, стає повним скептиком, кидає свою адвокатську працю і позицію і втікає далеко поміж чужих людей. Але чи можна втекти від себе самого? Та автор ставить тут запитання: занепад Клеменса треба уважати його подінням униз чи вгору? Камюс уважає, що морально герой його повісти не упав униз, але, навпаки, він піднісся до вищого ступеня свідомости. Його герой почав розуміти, що це є тягар повної свободи. Людина мусить бути до того пристосована і тому в теперішніх умовах вона цієї повної свободи не вміє використати, а на практиці уживає її для прикриття зла і внутрішнього фальшу.

Жан Баптіст Клеменс — це символічна постать. Це не зразок однієї людини, але, як каже сам автор, це образ "усіх і нікого", це найуніверсальніша поява, що морально трактує людський абсурд.

Особисто уважаю повість "Падіння" більш актуальною, що глибше аналізує недугу сучасности, як "Чума". Хто мав нагоду бачити, от хоч би в Чікаго на Медісон стріті колишніх лікарів, адвокатів, інженерів, письменників, виховників тощо, як бомів, той схильний буде зупинитися над причиною їхнього падіння. Для багатьох із них їхнє падіння буде видаватись вищою мораллю і духовим зусиллям, як ріст лідерів, провідників, проповідників, і апостолів сучасного суспільства, вбраних в генеральські, кардинальські і університетські уніформи, що в ім'я абсолютних політичних, релігійних, наукових і духових доктрин благословлятимуть і закликатимуть до царства терору і організованого вбивства.

Як письменник, Альберт Камюс для багатьох з наших сучасників несприйнятливий. Заодвертий в часі нещирости, заглибокий в часі поверховности, завідповідальний в часі безвідповідальности, завідважний в часі боягузтва. Але те, що все ж таки одержав він за свої думки нагороду Нобля, дозволяє нам припускати, що він не одинокий. Під пурпуровими і золотими прикривами людських форм, все ще б'ється серце, сповнене почуття солідарности до спільної людської долі і снуються думки, що бунтуютья проти віками усталених вимог абсолютної неправди.

Журнал "За синім океаном", що єдиний українською мовою поза межами формального терору більшовизму хвалить його методи вбивства і брехні, присвятив Камюсові маленьку згадку Алли Цівчинської. Не знаємо, якими компетенціями легітимується авторка цієї згадки, а що виявила вона в ній не тільки бездонність свого невігластва і повні брехливих інсинуацій твердження про Камюса вказує на те, що він правильно розпізнав недугу епохи. Не диво, що більшовики не можуть йому цього ніяк простити і, не маючи змоги випрати його мозок за зразком пралень, що побудовані в їхньому царстві для блага власних письменників, намагаються показати його у викривленому дзеркалі своєї нищівної пропаганди. Все це вказує на те, що маємо до діла з великим і небезпечним мислителем, бо дурням у світі більшовицька пропаганда не має потреби приділяти уваги. Вона має досить і своїх власних.

ФІЛОСОФІЯ КАМЮСА

Головною проблемою, якій присвячує увагу Камюс у своїй філософській діяльності, є проблема б у н т у, або, як він каже, револьти. Цій проблемі він присвятив свій головний філософський твір "Бунтар", що вийшов друком в 1951 р. і сьогодні перекладений більшістю культурних мов. Питанням бунту займається він теж в своїх "заувагах до револьти", у "Листі до німецького приятеля", у своїх публіцистичних працях друкованих циклем у редагованому ним журналі "Комба" ("Ані жертви ані кати"), у статті "Оборона інтеліґенції", "Роковини", "Біль і свобода", "Мистець і його часи", "Вигнання і королівство".

Та найголовнішою філософською працею, як сказано, є його "Бунтар", і над нею ми дещо довше зупинимось, бо вона становить продукт праці і роздумувань його довгих років, а своїм підходом є безперечно одною із найвідважніших і найкритичніших філософських оцінок сучасної доби, що її характеризує, з одної сторони, нігілізм знищення, а з другої — ностальгія за миром.

Камюс дає специфічне визначення поняття бунту — ребелії. Робить він це так у своїй праці "Зауваги до бунту", як і в "Бунтарі". Бунт — це опозиція, спротив, критика і незадоволення з того, що є, постава інша від тої, що її наказують прийняти або загально приймають. У бунті людина каже не тільки "ні", але й "так", себто в бунті є елементи позитивної рації. У бунті людина почуває, що вона має рацію, а її противник, опресор, не має, себто істотою бунту є почуття правди, законности, правовости. Та в бунті людина боронить не тільки те, що є в ній, своє власне переконання, свою думку, становище, погляд, волю, але вона теж боронить і щось, що є поза нею, себто вартості. У бунті бунтар готовий на жертви, навіть умирати за ті вартості, що доказує, що вартість є більш загальна і вища, як власна індивідуальність бунтаря. Бунт отже не є еґоцентричний, він, навпаки, підкреслює солідарність людську і солідарність вартостей, солідарність метафізичну, або, як Камюс каже, — "горизонтальну трансценденцію". Але було б неправильним добачувати в бунті тільки пасію до ідеалу, який змінюється, а забувати про пасію до самої людини, яка не змінюється. Бунт належить відрізнити від революції, під якою Камюс розуміє трансляцію (переміну) ясної ідеї в історію, намагання звести історію до згоди з теоретичним станом стабільности. Бунт не має завдання нічого нищити, усувати, а на його місце насильно заводити інший стан. Бунт — це тільки творення вартостей, засуд умов і мотив для акції, без яких людина тратить свою людську природу, бо щоб жити, ми мусимо бунтуватись.

У бунті є вимога справедливости і свободи, тоді коли революція діє сліпо, жорстоко, несправедливо і дуже часто насиллям, себто поневоленням свободи. Бунт — це справа освіченої людини, що свідома своїх прав, обмежень і цілей, тоді як революція здебільшого — справа натовпу і профанів, діючих насліпо і відрухово. Тому бунт є явищем західньої культури й цивілізації, де рівність у теорії

натрапляє на велику нерівність у практиці, але де висока інтелігентність не допускає це зло усувати ще гіршим злом — революцією. Явище бунту — метафізичне і історичне, що завжди діє поміж мітом і революцією.

Для людського духа, каже Камюс, є тільки дві можливості універсальностей: або постава бунту-революції, або постава примирення і життя з ласки. Камюс пропонує першу і мотивації свого становища посвячує він цілий свій твір "Бунтар".

Першу частину твору присвячує він аналізі метафізичного бунту: у розділі "Сини Каїна" аналізує він бунтівливу поставу Прометея, Ахілла, Калікла, Люкреція, Епікура, Каїна і Христа — представляючи їх першими виразниками бунту проти тогочасних богів, що, бачучи недосконалості створених людиною богів (жорстокість, несправедливість, заздрість) шукають доріг, щоб їх позбутись. У розділі "Абсолютна негація" автор аналізує появу маркіза де Саде і романтизму. Він доходить до висновку, що якщо існує Бог і він допускає до несправедливости і терпінь, які ми бачимо на землі, так тоді такий бог є кримінальною божескістю, що заперечує вартості і мордує. Коли ж Бог може заперечувати справедливість і моральність, то чому людина не може його наслідувати, адже ми кажемо, що Бог є найкращим нашим взором. У розділі "Відкинене відкуплення" автор аналізує філософію російського письменника Ф. Достоєвського, який устами героїв своїх повістей (Іван Карамазов) перший підносив питання метафізичного бунту. Камюс симпатизує поглядам Достоєвського, але не погоджується з позицією абсолютного нігілізму, що її цей останній займає, немов передбачаючи, що позиції ці мусять довести до інституції Великого Інквізитора (терору). Камюс відкидає вимогу абсолютної єдности і абсолютної справедливости при ужитті всяких засобів, до несправедливости включно, бо вони видають людину на поталу безоглядного терору. Так само як абсолютну негацію, так теж і абсолютну афірмацію, філософським речником якої Камюс уважає Ніцше, він відкидає. У наступному розділі "Абсолютна афірмація" він аналізує філософію Ніцше і приходить до висновку, що вона лягла в основу філософії ленінізму, у якому нігілізм, що його Ніцше нібито хотів обійти, власне став головним змістом і освяченням. Ніцше став теж філософом, що на нього покликувались і нацистські теоретики й політики. У розділі "Бунт поетів" Камюс аналізує бунт в поезії, головно в Рембо і Лоттремона, а в розділі "Нігілізм і історія" описує бунт зі становища філософії нігілістів. (Далі буде.)

Нема жодної української школи в Криму

Як відомо, після розвінчання Сталіна, до України, врешті, прилучено Крим, чого не раз домагалися українські комуністичні діячі, але за ці домагання тільки накладали своїми головами (Скрипник, Шумський, Волобуєв та інші). Виглядало так, що "колективне керівництво" КПРС намагалось якось компенсувати українців за злочини Сталіна і за його намір винищити українців до тла, про що признався у свій час Хрущов (на 20-му з'їзді КПРС).

Про Крим, який став тепер Кримською областю УРСР, в українській радянській пресі мало що пишуть, зокрема зовсім обминається питання розмосковлення цієї частини України. Ми, наприклад, і досі не знаємо, як там з освітою, видавництвами, яка державна мова (бодай офіційно, як не фактично!) там уведена.

З преси тільки можна було довідатись, що там є старі визначні російські письменники і що останніми роками там появились уже й молодші письменники, які пишуть українською мовою.

Перші відомості, що вносять деяку ясність у це питання, можна здобути із журналу "Українська мова в школі" (двомісячник, орган міністерства освіти УРСР, ч. 2, березень-квітень, 1961).

Це дуже якісний фаховий двомісячник, який сміливо можна рекомендувати усім культурнішим учителям на еміграції, бо в ньому вони можуть знайти собі (поза якоюсь міркою звичайної пропаганди) чимало фахових порад.

У згаданому числі цього журналу є стаття завідуючого кабінетом мови та літератури Кримського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів А. А. Кондратюка "З досвіду вивчення української мови в школах Криму".

Стаття починається так:

"За три останніх роки, з часу повсюдного запровадження в школах Криму викладання української мови, вчителі нагромадили значний і цінний досвід. Життя показало, що вивчення української мови в школах з російською мовою викладання сприяє залученню учнів до української культури, виховує почуття інтернаціональної дружби, готує їх до життя і практичної діяльности після закінчення школи".

Уже тільки із заголовку статті і з першого відступу її можна зробити такі висновки: 1. У Криму є тільки школи з російською мовою викладання, 2. Українська мова, як тільки предмет в них, повсюдно введена лише три роки тому, 3. Цей факт (вивчення української мови) зменшив вороже ставлення до українців, що офіційно зветься "вихованням почуття інтернаціональної дружби", бо раз українську мову введено в програму навчання, то, може, справді "щось з того буде", тож краще стриматись з одвертою ворожістю до українців.

Автор статті обстежив чимало шкіл, побував на лекціях української мови в них, вибрав найкращі з них і в своїй досить добрій статті докладно описав методи викладання, стосовані кращими вчителями. Все це зроблено з метою поширення передового досвіду на всі школи Криму. Ідея, як бачимо, варта всякої похвали, але навряд чи вона принесе загальний успіх, бо авторові навіть і на думку не прийде домагатись чогось від уряду (збільшення годин української мови тощо), а всі його вимоги стосуються тільки вчителів. Він, наприклад, пише:

"Часто доводиться чути нарікання вчителів на обмаль часу для словникової роботи з української мови в російських школах. Очевидно, вони мають рацію. Але за вмілого й продуманого проведення уроків можна досягти успіхів, маючи кількість годин передбачених на вивчення української мови". Мовляв, не гайте часу на даремні домагання, а зробіть те, що вам дозволено...

Я уважно прочитав статтю, — між іншим, це перша стаття про викладання української мови в школах Криму в цьому журналі, бо я його стало читаю вже третій рік, — і не знайшов навіть і натяку на те, що в Криму викладається українська мова ще й в українських школах. Характерно, що українська мова викладається в школах "суверенної" УРСР, як чужа мова. Про це свідчить методика її викладання, яку так докладно описує А. А. Кондратюк у своїй статті. "Передовий досвід" вчителів української мови в кримських школах зводиться до одного: використати знання учнів з російської мови, чим заощадити скупий час, відведений на українську мову. Очевидно, що в умовах просто звірячої російської окупації України іншого виходу й не знайдеш. Наприклад, учителька Краснoперекопської школи В. Н. Радзивон "нагадала учням, що на уроках російської мови вони вивчали "личные местоимения", і запропонувала назву теми перекласти українською мовою"... А на уроці в середній школі ч. 7 м. Сімферополя (вчителька Н. Ф. Стетюха) "спираючись на знання з російської мови, учні 6 класи під керівництвом учительки повторили значення прикметника..." і т. д.

Оце таке місце української мови в "суверенній" УРСР! Це справжній "тріюмф" ленінської національної політики. А вчитель Чорноморської середньої школи О. І. Корсовецький пішов просто на революційний крок, бо в нього "під час екскурсій пояснення й обговорення велося українською мовою".

Слова "Україна" чи похідних від нього, а також назов українських творів та прізвищ письменників, у багатьох наведених прикладах з уроків не вжито ні разу. Замість них вживається "радянські люди", "кримська земля", "народи Африки", "наша Батьківщина" і т. д. А вчителька Х. П. Орищенко (Нижньогірська середня школа) просто душить учнів дешевою вуличною протирелігійною агіткою...

Іще один висновок із статті А. А. Кондратюка можна зробити: усі російські географічні назви в Криму залишились незайманими: Советський (район), Краснoперекопська (школа), Сімферополь (Симферопіль) і т .д. Словом, як у тій відомій анекдоті про "правильний", "старшобратній" розподіл народних дібр: "Вода ваша — рыба наша"; труд ваш, а хлеб наш", яку можна б продовжити тепер так: "Крым ваш, а виноград, культура и язык наш..."

Чудово! Лишилося ще тільки визволити з-під ярма українських "буржуазних" націоналістів Канаду і США і по-старшобратньому "чесно" розподілити національні добра ще й тут. Тоді ленінська національна політика переможе й тут і настане справжній окупантський "рай" на землі...

Поруч з цим із статті А. А. Кондратюка можна зробити висновок, що останнім часом в Україні почали дбати про очищення української синтакси та фразеології від терором накинутого російського намулу. Наприклад: "переклали українською мовою", "прищеплювати... навички спілкування українською мовою", "обговорення... українською мовою", а не НА мові, як то часто пишуть наші "націоналісти" на еміграції. Теж — "ЗА (а не ПРИ!) вмілого й продуманог проведення уроків", "розділ ЗА підручником" (а не ПО...), хоч ще й залишається вираз "по-російськи", замість "по-російському", і чимало інших русизмів.

Помітне також розмосковлення й лексики: вчителька К. Р. Кононенко (Судацька середня школа) вжила слова "фортеця" (а не "кріпость"), що теж було рішуче заборонено в сталінській епосі.

Це справді щось нове, бо в 1934 — 1941 рр. за вживання таких форм у школі чи офіційному органі міністерства освіти гарантувало, якщо не розстріл, то у всякому разі висилку, а значить і смерть, тільки повільну.

П. Волиняк.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх кляс українських шкіл на еміграції:

1. **Л. Деполович**

БУКВАР

Четверте поправлене видання

Ціна: У Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

2. **Петро Волиняк**

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої кляси

Третє поправлене й поширене видання

Ціна: у Канаді і США — 1.20 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

3. **Петро Волиняк**

КИЇВ

Читанка для 3-ої кляси

Друге збільшене видання (більший формат і виразніший та більший шрифт)

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

4. **Петро Волиняк**

ЛАНИ

Читанка для четвертої кляси

Друге поширене й поправлене видання (збільшено кількість сторінок, збільшено шрифт і формат сторінки).

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

5. **Петро Волиняк**

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу. Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

6. **Дмитро Кислиця**

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Фонетика й морфологія).

Підручник пристосований до українських еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

Ще раз про програму Нової Партії

ВІД РЕДАКЦІЇ: Друкуємо нижче листа-відповідь члена Національного Комітету Нової Партії в Канаді, члена провінційного парляменту Отаріо п. Кена Брайдена, у якому він робить деякі вияснення проблем, які заторкнув наш співробітник п. Мар'ян Дальний у своїй статті "Нова Партія і старі шляхи" ("Нові Дні", квітень, 1961).

Розуміємо, що сам п. Кен Брайдень не може сказати, що те чи інше конкретне побажання обов'язково буде внесено до майбутньої програми Нової Партії, тому, мабуть, і можна пояснити деяку загальниковість і пропагандивний характер деяких місць його вияснення. Але ми з приємністю відзначуємо чутливість і негайне реагування проводу Нової Партії на кожну критику чи побажання, зв'язані з програмою Нової Партії — це дуже добре свідоцтво творцям Нової Партії, бо це найкоротший шлях до людини, яка є основою кожної партії, кожного політичного руху.

Ми не маємо якихось спеціяльних симпатій до Нової Партії, але віримо, що вона може дуже спричинитись до активізації політичної думки в Канаді, вона вже викликала чимале зацікалення між канадськими українцями і можна сподіватись, що тисячі канадців-українців в скорому часі стануть її членами, тому ми радо даємо місце для дискусії над її майбутньою програмою.

Між іншим, багато канадських українців є членами старих каандських партій — Прогресивно-консервативної та Ліберально. Деякі з них є навіть на дуже відповідальних становищах, як міністер праці Федерального уряду п. М. Стар (Старчевський), державний секретар та міністер громадянства в уряді Онтаріо п. Іван Яремко та інші. Ми вважаємо, що українці мусять масово включатися в політичне життя Канади. Звичайно, справа кожного канадського українця, до якої партії йому належати, які політичні симпатії йому мати, але певне лиш одне: для добра Канади і української визвольної справи кожен з нас мусить брати активну участь у політичному житті Канади. Канада — наша країна і ми мусимо її зміцнювати і розбудовувати.

Дорогий Пане Редакторе!

З великим зацікавленням прочитав я статтю Мар'яна Дального — "Нова Партія і старі шляхи", надруковану у квітневому числі Вашого вартісного журнала. На мою думку, Вас і п. Дального треба привітати за Ваші намагання викликати серйозну дискусію на тему канадських суспільних справ. Сподіваюся, що Ви дозволите мені продовжити цю дискусію кількома завважами до згаданої статті.

Пан Дальний висуває дуже важливу проблему, натякаючи на те, що голос українських канадців у Новій Партії повинен бути почутий. Я переконаний, що всі канадці, незалежно від того, чи вони українського, брітанського, французького чи будь-якого іншого походження, повинні брати жваву участь у формуванні публічних програм та політики.

Нова Партія дає їм таку можливість. І цим вона фундаментально відрізняється від старих партій.

Прогресивно-Консервативна та Ліберальна партії хоч і скликають вряди-годи свої конвенції, проте їхні делеґати не мають рішального голосу у визначуванні партійної політики. Вони можуть говорити і навіть приймати резолюції, але бюрократам у задніх кімнатах вільно змінити всі делеґатські рішення, що звичайно й робиться. Це було повністю продемонстровано на ліберальній і прогресивно-консервативній конвенціях, які відбулися в Оттаві у січні й березні ц. р.

Іншими словами, звичайні люди не мають жодного голосу у старих партіях. Парадом керують там професійні політики та їхні грошовиті покровителі.

Цілком інша ситуація є у Новій Партії. Основуюча конвенція Нової Партії відбуватиметься в Отаві від 31 липня до 4 серпня включно. Делеґати на цій конвенції заступатимуть місцеві групи та організації з усієї країни. Їх не лише толеруватимуть, як це буває на конвенціях старих партій, а навпаки: самі делеґати контролюватимуть конвенцію. Демократичним обговоренням та голосуванням вони прийматимуть програму й політику Нової Партії у всіх важливих справах.

Фактично цей процес демократичної дискусії пішов уже досить далеко, хоч Нова Партія ще не оформлена. За останні два роки відбулося по всій Канаді чимало конференцій, семінарів та дискусій на тему політики Нової Партії. Отримані від них пропозиції включаються у проєкт програми, який буде передано на розгляд установчої конвенції.

Цей процес демократичної дискусії буде, звичайно, продовжуватись навіть після зформування партії. Передбачається, що національні конвенції партії відбуватимуться регулярно кожні два роки, для перевірки й доповнення партійної програми. У часі між конференціями буде дана повна можливість для дискусій та критики.

М. Дального хибно поінформовано, що "Нова Партія не питатиме робітників, чи вони бажають стати її членами, чи ні". Ніщо не може бути дальше від правди.

Жодна юнія не буде включена у Нову Партію автоматично. Кожна з них вирішуватиме окремо — приєднуватись, чи не приєднуватись їй до партії. Члени юній матимуть повну можливість продискутувати це питання, а тоді вирішити демократичним голосуванням. І навіть якщо більшість висловиться за приєднання, кожен член все ще матиме право відмовитись від членства в партії, якщо повідомить про це секретаря своєї юнії.

Зв'язок юній з партією дасть робітникам нагоду осягнути те, чого вони не могли осягнути раніше, а саме: об'єднатись з іншими групами та особами для розбудови власної партії і для визначення її програми та політики.

Ця нагода буде доступна для українців та інших нових канадців. Ті з них, які є членами з'єднаних з партією юній, зможуть впливати через свої юнії. Всі інші зможуть впливати через клюби Нової Партії та через подібні організації.

Старі партії сприяють новим канадцям, бо бажають мати їхні голоси у виборах. Нова Партія вітає нових канадців і запрошує їх стати повноправними партнерами у розбудові справді демократичної по-

літичної організації. Старі партії живуть минулим і недовірливо ставляться до нових ідей. Нова Партія дивиться в майбутнє. Вона вірить, що найбільша сила Канади є у різнородності її людей. Вона бажає, щоб усі канадці, без уваги на своє походження, вкладали свої ідеї і знання в будову нової і кращої Канади.

М. Дальний зробив декілька цінних завваг до пропозицій, які появилися друком у студійному виданні Нової Партії. Я не зупинятимусь детально на цих заввагах, бо як він сам зазначив, дане студійне видання призначене лише для дискусії і в ніякому випадку не є кінцевим ствердженням політики Нової Партії.

Проте, я бажав би висловити декілька загальних думок з цього приводу.

По перше, ті з нас, які досі відограваали активну ролю у Новій Партії, не поділяють песимістичного погляду більшости консерваторів (із Прогресивно-консервативної та Ліберальної партій) на те, що значне розширення теперішнього соціяльного забезпечення в Канаді коштуватиме забагато. Канада є країною великих ресурсів і продукційних спроможностей. Нема причини, чому при доброму господарюванні ми не могли б забезпечити задовільного рівня життя для всіх, включно з хворими, старими й тими, що не зі своєї вини не можуть заробити на себе; байдуже чи вони народжені в Канаді, чи щойно сюди прибули.

По друге, ми не бачимо найменшої причини чому ми, як нація, повинні пестити "великий капітал", за висловом п. Дального. Чужі корпорації швидким темпом перебирають нашу країну й ціна, яку вони платять, не стоїть у жодній пропорції із зисками, які вони отримують. Недавнє звідомлення американського департаменту торгівлі виявляє, що тільки 20% вкладених американськими корпораціями в Канаді грошей приходять зі Сполучених Штатів. Решту складають нерозділені зиски та знецінені видаткові суми канадських філіялів американських корпорацій. Іншими словами, американці купують нас нашими власними грішми.

Я думаю, що ми повинні завжди бути дружніми до американського народу, але одночасно не можемо бути підстілкою для них. Ми потребуємо в Канаді такого уряду, який хотів би діяти як уряд і розширити свій авторитет на приватні корпорації.

По третє, Канада мусить виразно стати по боці демократії у світовій боротьбі проти тоталітаризму. Це однак не значить, що ми повинні прийняти негативне чисто оборонне думання, яке дозволяє зараз комунізмові поширювати свої злочинні впливи в цілій Азії та Африці. Навпаки, якщо ми справді цінимо свободу, ми мусимо розвинути позитивну й динамічну політику, яка відкине хвилю комунізму назад.

Це означає, що нам прийдеться розбудувати Об'єднані Нації у справжню світову організацію. З цього не випливає, як здається М. Дальному, що ми зразу ж віддамо канадську зовнішню політику в руки Об'єднаних Націй, але дуже важливо, щоб ми зробили все можливе для посилення цієї організації.

Ми мусимо теж невтомно працювати для загального роззброєння, а зокрема для заборони поширення ядрової зброї. Очевидно, мусить бути ефективна міжнародня інспекція та контроля, поки ми погодимось роззброїтись. До часу справжнього роззброєння ми повинні бути відповідно озброєні.

З цього не виникає однак, що ми повинні почуватись безпечними, витрачаючи сотні мільйонів доларів на зброю, яка нас не оборонить. Канадська оборонна програма рішуче потребує перевірки, бо існують поважні причини вірити, що ми можемо осягнути ефективнішої оборони меншими коштами, якщо застосуємо новіші методи, ніж вживані зараз.

Нарешті, Канада мусить стати в проводі допомоги недорозвиненим націям. Це найкращий шлях перемогти комунізм. На жаль, сьогодні ми витрачаємо на цю допомогу тільки мізерні центи. Настав час, щоб ми мали уряд, який зважився б на позитивні кроки до миру при співпраці з усіма демократичними народами світу.

Кінчаючи, хочу побажати Вашим читачам усього найкращого, а Вашому журналові успіху у тій важливій роботі, яку він робить серед канадської спільноти.

Щиро Ваш,
Кен Брайден,
член Провінційного Парляменту від
округи Вудбайн,
член Національного Комітету
Нової Партії.

НЕКРОЛОГИ

ПОМЕР АКАДЕМІК ЛЕОНІД БУЛАХОВСЬКИЙ

4 квітня ц. р. в Києві помер один із найвизначніших українських мовознавців, колишній професор Харківського університету, а по війні — Київського, дійсний член Академії Наук УРСР, директор Інституту Мовознавства Академії Наук УРСР, академік Леонід Булаховський.

Акад. Л. Булаховський народився в Харкові 1888 року, був учнем Кульбакіна та Ендзеліна. За свій вік виховав чимало українських мовознавців, написав понад 300 праць з ділянки мовознавства.

Він вперше впровадив український наголос у слов'янську порівняльну граматику та описав його історично й компаративно, а також нормативно. Чимало його праць присвячено формуванню та історії української мови, проблемам формування інших слов'янських літературних мов, зокрема російської, а також проблемам загального мовознавства.

Чимало праці віддав покійний Л. Булаховський вихованню кадрів українських мовознавців, написав і видав два підручники для вищих шкіл — "Підвищений курс української мови" (1930) та "Курс сучасної української літературної мови" в двох томах (1951).

Смерть академіка Л. Булаховського — велика втрата для української науки.

ПОМЕР ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КНИГАР

У вівторок 25 квітня відійшов від нас один із визначніших українців Західньої Канади, власник великої книгарні в Едмонтоні Дмитро Фербей. Помер на 73 році життя, два тижні після смерти своєї дружини.

Дмитро Фербей народився 22 квітня 1889 р. в с. Княже Снятинського повіту в Зах. Україні. В Канаду приїхав 1909 р. і спочатку працював у вугільних шах-

тах та на цементних заводах, пізніше стало осів в Едмонтоні, де в 1914 р. перебрав книгарню свого брата і вів її протягом 47 років.

Поруч з книгарнею, Покійний був дуже активною людиною в громадсько-політичному житті української громади в Канаді. Від 1918 по 1930 р. він був головою Інституту ім. Михайла Грушевського (тепер св. Івана) в Едмонтоні, довгий час заступав Союз Українців Самостійників у місцевому відділі КУК, був членом ради т-ва Сприяння УНРаді, почесним членом катедральної громади св. Івана в Едмонтоні і взагалі визначним діячем Української Православної Церкви в Канаді. Визначався толерантністю, умів стояти при своєму, але шанував людину з іншими поглядами.

Для українців Канади смерть Дмитра Фербея принесла, звичайно, велику втрату: 47 літ чоловік працював у ділянці поширення української книжки! Це все таки неабияка заслуга. Не довелось мені з Д. Фербеєм зустрічатись, але протягом 12 літ я мав з ним торговельні взаємини і можу з певністю сказати, що покійний Дмитро Фербей був людиною культурною, винятково чесною, умів торгувати книжкою так, як, може, ніхто інший у Канаді. Не зважаючи на свої літа, він був настільки сучасною людиною, що завжди відчував новий подих у культурному житті, знав, що змінюються часи й люди, то неминуче мусить прийти до зміни й у видавничій та книготорговельній справі. Він стало стежив за виданнями, від жодної книжки ніколи не відмовився. Він, наприклад, був єдиним книгарем у Канаді, що замовив "Уваги до сучасної української літературної мови" Олени Курило ще далеко до виходу книги з друку.

У розрахунках був винятково точний, ніколи не був дріб'язковим, співпрацювати з ним було справжньою приємністю — це була людина, яка шанувала себе і інших, це була людина, яка шанувала своє слово, а свій фах розглядала не тільки як бизнес, а й як службу своєму народові.

Смерть Дмитра Фербея спричинила велику втрату для всіх українців Канади, а особливо на Заході її.

Вічна Йому Пам'ять!

РЕДАКЦІЯ.

Черговий успіх Івана Багряного

Відомий роман Ів. Багряного "Сад Гетсиманський" у квітні ц. р. вийшов у Парижі у перекладі французькою мовою. Видало його відоме французьке видавництво "Nouvelles Élitions Latines" у серії "Письменники інших країн".

Якщо ми маємо деякі досягнення в перекладах творів українських письменників англійською мовою, то французькою мовою ми не видали майже нічого. Тому переклад і видання французькою мовою "Саду Гетсиманського" можна вважати не тільки здобутком Івана Багряного, а й загальноукраїнським осягом.

Першу думку про потребу видання цього визначного твору французькою мовою подав ще покійний Володимир Винниченко, який, прочитавши "Сад Гетсиманський", палко заохочував автора робити заходи для видання його французькою мовою. Нижче ми друкуємо листа В. Винниченка до І. Багряного.

Переклав роман Г. Алєксінський, він же, очевидно, й був посередником між автором та видавництвом. За його прихильність до нашої літератури і зокрема до нашого визначного письменника, йому справді належиться щира подяка від усіх українців, бо небагато ми маємо прихильників нашої культури між росіянами.

Книга має 452 сторінки, на початку подано список визначніших творів Ів. Багряного та перекладів їч чужими мовами, потім передмова, яку ми друкуємо нижче.

Ми не завжди належно оцінюємо значення таких видань. Ми часто-густо не бачимо різниці, поміж виданням чужою мовою, зробленим українцями чи якоюсь пропаґандивною установою. і виданням, зробленим чужим солідним видавництвом, як це є в даному випадкові. Саме цей факт свідчить і про якість твору, і ґарантує творові не тільки рецензії у кращих виданнях, а також і доведення його до широких кіл читацької чужої публіки. Крім того, по виході роману французькою мовою легше буде осягнути видання його ще й іншими чужими мовами.

Не зважаючи, що твір видало французьке видавництво і воно само турбуватиметься продажем його, ми зобов'язані піти на зустріч авторові, бо успіх продажу першого видання може мати вплив на повторні видання чи на видання інших українських творів французькою мовою. Тому українці, особливо в Канаді, де є чимало французів, повинні б купувати книжку й дарувати своїм приятелям-французам. Цим ми не тільки поможемо авторові, який нашої допомоги справді вартий, а ще й ширитимемо серед наших співгромадян українську правду, чим невтралізуватимемо різні протиукраїнські наклепи, яких ніколи й ніде не бракувало.

За книжкою, звичайно, треба питати у великих книгарнях, подавши її назву і назву видавництва, яке її видало.

По-французькому книга зветься:

"LE JARDIN DE GETHSÉMANI".

Назва і адреса видавництва:

Nouvelles Éditions Latines, 1, rue Palatine, Paris, France.

ЛИСТ В. К. ВИННИЧЕНКА

Мужен, 20. X. 50.

До І. П. Багряного в Ульмі.

Вельмишановний Іване Павловичу,

велике спасибі Вам за присилку книги і за книгу. Вона — великий, вопіющий і страшний документ. Про неї можна говорити книгами і, мабуть, чулі люди будуть так говорити. Зараз нічого більше казати не буду про саму книгу. Але хотів би Вас запитати: чи робиться кимнебудь щонебудь, для оголошення цього документу перед світовою опінією? Чи робляться заходи про переклад її на чужинні мови? Ви стоїте ближче до різних органів пропаганди і Вам, може, легше буде зробити ті заходи. Правда, мушу попередити, що у Франції видавці ставляться тепер стримано до нових праць проти комунізму, їх, мовляв, було вже досить. Але конче треба пробувати. Чи маєте Ви перекладачів на французьку мову? Чи маєте когонебудь у Франції, хто міг би зайнятися цією справою? Коли б Ви не мали то я міг би спробувати вияснити це питання з тими людьми, які, може, могли б узятися за це, досить трудне, завдання.

Якщо Ви не можете через якісь причини писати

мені особисто, то доручіть комунебудь за Вас зноситись зо мною в цій справі.

Я зроблю все що сила моя буде для Вашої великої книги і для істини.

З правдивою, дружньою пошаною

Володимир ВИННИЧЕНКО

ПЕРЕДМОВА

До французького видання роману "Сад Гетсиманський" І. Багряного.

(Перекладено з французької)

Я певен, що цей роман знайде у французьких читачів добрий і широкий відгук.

Українська література майже невідома у Франції й для французького читача роман Багряного, що являє собою значне явище в тій літературі, матиме інтерес новизни й навіть цікавого відкриття.

Цей твір — плід життя самого автора. Син трудівника фізичної праці, Багряний прожив усю свою молодість під совєтським режимом, шукаючи в ньому соціяльного й національного розкріпачення для своєї батьківщини-України. Але не бажаючи мислити мізком тоталітарного уряду, молодий письменник мусів був заплатити за свої намагання зберегти свою незалежність кількома роками тюрми й концтаборів на понурій крайній півночі Сибіру. Утік, був знову схоплений; пізніше звільнений війною, він, врешті, поніс своє досконале перо письменника на вигнання.

Велико проблема, яку Багряний підіймає в своєму романі, фактично така ж, яку ми знаходимо в Кестлера ("Нуль і безконечність") і в Б. Пастернака ("Доктор Живаго"). Різниця суттєва в тому, що в Кестлера й Пастернака рішення проблеми — неґативне й песимістичне. Їхні герої роздавлені тоталітарним молохом, тоді як у Багряного, сина робітничої сім'ї, людська особистість ставить опір до кінця, і зрештою тріюмфує над антилюдяною силою, яка хоче її роздавити.

Але хай ніхто не думає, що цей роман — твір моралізуючий або з ділянки пропаґанди. Канва й драма його настільки захоплююча, що читачеві здається, ніби він сам переживає, разом з автором, авантурний роман в найкращому розумінні цього слова. Суворий реалізм пом'якшений у ньому ніжною емаллю дещо скорботного романтизму, оздобленого якоюсь мірою доброю іронією людини, що не визнає своїх особистих страждань за трагедію цілого світу. Це поєднання суворого реалізму, часом брутального, з дуже ніжним романтизмом, ніжною іронією й їдним сарказмом, є, на мій погляд, найхарактернішою рисою української літератури.

Закінчу словами Вольтера. Коли хтось спитав у нього, який жанр літератури йому наймиліший, він відповів: "Всі, крім одного — нудного".

А роман І. Багряного ні в якому разі не нудний.

Г. А.

Про СВУ, севеушників і Миколу Хвильового

Із статті К. Туркала в цьому числі наші читачі ще раз довідаються багато чого нового про СВУ. Про цю славну історію нашої боротьби з російким окупантом було вже в "Нових Днях" видрукувано чимало якісних матеріялів. Та поруч з цим я не раз відзначав бридкі намагання групки політичних (та й чи тільки політичних?) примітивів та їх спекуляцію на жертвах СВУ. Це так звані "севеушники" на чолі з О. Калинником, В. Ковалем та Т. Бульбою-Боровцем. Вони самі нічого не можуть створити, то, як паразити, прилипли до імені СВУ, об'явивши себе єдиними спадкоємцями їх політичного капіталу.

Як створилась "севеушницька" організація, яка її якість тощо, я вже писав не раз. Здавалося б, що треба б було трошки схаменутись. Але ні! "Севеушники" й далі їздять по США і проповідують ідеї боротьби не з російськими окупантами, а з українцями.

Недавно таке збіговище відбулось у Рочестері, на якому промовляли Калинник, Бульба та Коваль. Щоб наші читачі уявляли, що саме було темою севеушницької інвазії на Рочестер, то зацитуємо тут уривок з репортажу про нього у тижневику "Вільне Слово" (Торонто 20 квітня, 1961):

> "Доповідач О. Калинник, відповідаючи на запитання, сказав, що СВУ не має слідчих органів, які б розслідували, хто й чим займався в Україні. Критику УРДП й поборювання її "ідеології" СВУ будує на фактах діяльности її членів та ЦК цієї партії, що за всяку ціну поставили собі за ціль "реабілітувати" московських запроданців українських комуністів, а через це й перекручують на свій лад всі події у підсовєтській Україні, нагинаючи їх так, що все, що там робилося позитивного для українського народу, виходило від українських комуністів.
>
> Перебуваючи на чужині, сказав О. Калинник, ми повинні придивлятися до того, що роблять і що пишуть окремі особи, а не оцінювати їх патріотизм чи непатріотизм по їхньому минулому. І як приклад, він назвав п. П. Волиняка, видавця і редактора журналу "Нові Дні", що виходить у Торонті. З п. Волиняком, сказав він, "ми разом творили підпільну молодечу організацію в Києві, при чому п. Волиняк був провідником тієї групи, до якої належав я. Ми разом відбували заслання, коли нас було викрито, разом перебували на каторжних роботах Біломор-Каналу, а ось тепер на еміґрації п. Волиняк виявив себе, як запеклий хвильовист і ненависник СВУ? І це тоді, коли він добре знає, що наше наставлення до Хвильового в ті часи на Україні було гостро неґативне!".

Оце так "подвизається" Олекса Калинник! Що ж я тобі, Олексо, на це скажу? Є така хороша українська приказка: "Дурний ти і дурний тебе піп хрестив!" Та, на жаль, я не можу її вжити в даному випадкові, бо ти ж розгніваєшся. То хіба краще з'ясую тобі різницю між тобою і Хвильовим, (хай Бог простить, а люди вибачать, що порівнюю тебе з ним!). Отже, Олексо, ти із своїми севеушниками борешся проти українців, а Хвильовий боровся з російським окупантом. Ніхто з нього "бога" не робив і не робить, але віддають йому належне. Я ні на волосок не змінив своїх поглядів: який був, такий я є й тепер. Крім того, будь вихованішим і не записуй мене в ніяку партію без мого бажання. І знай: поки севеушницька організація, яку ти створив і яку ти й тепер очолюєш, боротиметься не проти російсько-більшовицьких займанців України, а проти українців, дотоди виключена всяка не то що дискусія, а навіть і нормальна розмова з тобою і з такими, як ти.

Знай іще, що найкраще, що могли б зробити севеушники на чолі з тобою, то це видати протимосковські

памфлети Хвильового. Цим би ви дуже прислужились українській визвольній справі.

І ще одне: ніколи не бреши, Олексо. Пригадуєш, як я видав в Австрії "Вальдшнепи" М. Хвильового, то ти (ти ж був спільником у моїм видавництві!) сказав: "Ти зробив найкращу справу для освідомлення еміґрації про нашу зоротьбу з окупантом". Це був (не сумніваюсь, що й досі є!) ЄДИНИЙ твір М. Хвильового, який ти читав... То чого говориш про те, чого ти зовсім не знаєш? Що це за стиль такий? Не сором, Олексо, пам'яті свого батька й матері, бо що ж про тебе люди подумають?

Купіть ці книжки!

1. Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".

Про цю книгу див. у "Нових Днях" за листопад 1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників "Нових Днів" — 2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. **"НОВИЙ ОБРІЙ"**, ч. 2, альманах, присвячений 10-річчю масового українського поселення в Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманітних матеріялів.

Ціна за примірник — 1.50 доляра.

Обидві книжки замовляти в "Нових Днях".

ЧИСТИМО ФОРНЕСИ

усім нашим відборцям опалової оливи.

Тому користайте з цієї нагоди і замовляйте негайно в нашій фірмі опалову оливу. Будете мати повне вдоволення та

ПЕРШОРЯДНУ ОБСЛУГУ

DNIPRO

FUEL OIL CO. LTD.

204 Bathurst Str.

Телефонуйте:

Удень: EM 6-6539. Уночі: RO 6-8446 або EM 6-6539

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO

945 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.

PHONE: EM 8-6602

Між недобрих і нечесних людей попав ти, Олексо, тепер, тому й сам став аморальним типом. Як ти смієш казати, що я проти СВУ? На якій підставі? Хіба на тій, що найкращі праці про СВУ (К. Туркала, Л. Івченко тощо) друкувались і друкуються в "Нових Днях"? Я проти севеушників отаких, як ти та твоя компанія, яка нечесно дурить людей, яка стала на шлях мародерства, прибравши чужу славну назву, яка всю свою працю скеровує на боротьбу з українством, дурячи темних людей, що хтось то з Хвильового зробив "бога", що тільки скинути з п'єдесталу цього "бога" і Україна вже визволена... А ті бідні люди вірять, бо вони ж нічого не читали й не чули про Хвильового. Спекуляція на людській темноті і злобі ніколи не була моральним вчинком. А все неморальне так чи інакше шкідливе. Ви вже дописались до того, що єдиному живому тепер підсудному у справі СВУ, п. К. Туркалові, відмовляєте права говорити про процес, кажете, що він не був і членом СВУ...

Кожна аморальність рано чи пізно помститься на її поширювачах.

П. Волиняк.

ОКУПАНТСЬКЕ ТАВРО ВИБИТО ВЖЕ Й НА "УКРАЇНІ"

Як відомо, на кожній українській книжці, на кожному періодичному виданні в Україні видруковано такий доказ української "суверенности" в СРСР: назва видання російською мовою з додатком: "издается на украинском языке".

Єдиним винятком у цьому досі був півмісячний журнал "Україна", що видається в Києві накладом 50.000 примірників. Журнал добрий, як на умови окупації, добре ілюстрований, гарно зламаний, часом є в ньому навіть що читати. Ще одною доброю ознакою цього журналу був факт, що на ньому не було цієї печаті рабської залежности України від Росії, оцього "издается на украинском языке". Та хтось із окупантських наглядачів уже помітив цю "буржуазну українську контрреволюцію" і в останніх числах цього журналу вже появився новий рядок з таким доказом "старшобратньої любови" до українців:

"Журнал "Украина" издается на украинском языке".

Не маємо сумніву, що тепер будові комунізму в цілому світі вже більше нічого не загрожує...

З НОВИХ ВИДАНЬ

Митрополит Іларіо, СВЯТА ПОЧАЇВСЬКА ЛАВРА, церковно-історична монографія, стор. 398, видання Інституту Дослідів Волині, Вінніпеґ, Канада, 1961.

Це дуже вартісна праця про Всеукраїнську святиню, охоплює 700-літню історію Почаївської Лаври. Книга гарно видана, на крейдяному папері з твердою оправою, обкладинка Л. Молодожанина. Ціна книги — 4.00 дол., замовляти на адресу:

RESEARCH INSTITUTE OF WOLYN
P. O. BOX 606
WINNIPEG, MAN., CANADA

ВІЛЬНА УКРАЇНА, збірник ч. 29, стор. 80, видання Української Вільної Громади в Америці, Детройт, США, 1961.

Зеров Микола, НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО, історичний нарис, випуск перший, стор. 306, Інститут Літератури, Мюнхен, Німеччина, 1960.

КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ, "Просвіта" на 1961 р., стор. 160, в т. ч. текстів 141, Буенос-Айрес, Аргентина, 1961.

Доманицький Віктор, ТАРАС ШЕВЧЕНКО (Синтетично-націологічні студії його життя й творчости), з 4 автопортретами Шевченка та 27 малюнками, стор. 116, накладом автора, Чікаго, США, 1961.

Митрополит Іларіон, РОЗП'ЯТИЙ МАЗЕПА, історична драма на 5 дій, стор. 88, видавництво "Наша Культура", Вінніпеґ, Канада, 1961.

"СУЧАСНІСТЬ", література, мистецтво, суспільне життя, ч. 3, стор. 128, березень, 1961, Мюнхен, Німеччина, 1961.

Лисняк Роман, ОСТАННІЙ ПОЛК, сатири, стор. 20, чис видання — невідомо, Нью-Йорк (написано з помилкою — так, "як у моєму селі писали"!), 1961.

Тарнавський Остап, САМОТНЄ ДЕРЕВО, поезії, мистецьке оформлення Якова Гніздовського, стор. 90, Об'єднання Українських письменників "Слово", Нью-Йорк, 1960.

КАТАЛОГ виставки друкованого слова та малюнків Тараса Шевченка в Кливленді, США, в 100-річчя його смерти. 161 — 1961, стор. 16+4. Каталог упорядкував Л. Бачинський.

Вибирайте з-поміж 32 різних стилів дібраних "тартанових" (перехресних) кольорів — провінційних, родових і звичайних. Чистововняні; чч. 10 до 12.

S-17-1

КОРОТКІ ПІДШТАНЦІ ФРАНЦУЗЬКОГО СТИЛЮ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ І ХЛОПЦІВ

Щільно прилягають, прохолодні, вигідні. Гарно виткані в пружки з м'якої бавовни... Плоскі шви... кругом елястичний поясок, подвійна прикривка спереду, що кріпко піддержує. Джерзі до комплекту

17-W-0

З ВЕЧОРІВ "КОЗУБУ"

У п'ятницю 14 квітня з успіхом відбувся вечір, присвячений пам'яті Л. Мосендза. Із спогадами виступив проф. В. Іванис, кол. професор Української Господарської Академії в Подєбрадах, де вчився Л. Мосендз.

Доповідь була цікава, бо базувалася на фактах. Публіки понад 50 осіб.

У п'ятницю 28 квітня відбувся вечір чужинецької пісні студії Шведченка-Олешкевича. Виступали: Лючія Скалісі, Віра Байрак — ліричні сопрани, С. Гуменна — піяністка, Леонід Скірко — бас, п. Марінуччі — героїчний тенор, Лідія Головко — драматичний сопран, акомпанював Казимир Олешкевич.

Це був один із найуспішніших вечорів "Козуба" — було поверх 125 осіб гостей.

Вечір був, на жаль, цілком чужий: мова пісень і навіть заповідач (К. Олешкевич) теж "вправлявся" в англійській мові..

У п'ятницю 5 травня в "Козубі" відбулась доповідь проф. Василя ЧАПЛЕНКА (гість з Нью-Йорку) "Творчі шукання в мистецтві". Доповідь була цікава, публіка (понад 100 осіб) вислухала її з великою увагою. По доповіді відбулись запитання та дискусія.

ЧЕРГОВІ П'ЯТНИЦІ "КОЗУБУ":

19 травня — Вечір гумору, 20 травня — Виступ балетної студії Ганни та Ярослава Заварихіних.

КОНЦЕРТ СТУДІЇ А. ПІДДУБНОЇ- ЛИСЕНКО

У неділю 30 квітня в залі УНО відбувся концерт студії А. Піддубної-Лисенко. Співали Я. Білошицька, Г. Підручна, Є. Сень, С. Рущак, В. Забажан, І. Хабурський, М. Луцька, пані Дубляниця-Гузар, акомпанював З. Левришин, заповідач — М. Луцька.

Вечір був дуже успішний, було понад три сотні публіки. Керівникові студії пані А. Піддубній-Лисенко під рясні оплески публіки піднесено квіти.

До століття з дня смерти Т. Шевченка

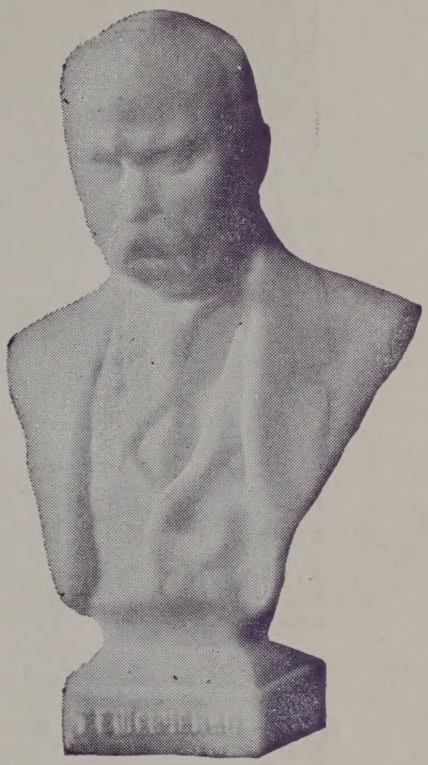

СТАТУЕТКА 4 цалі заввишки, спеціяльно виготовлена до століття з дня смерти Кобзаря України.

Зроблена із органічного скла, білого кольору, дуже тривкий матеріял — при падінні не б'ється.

Ціна: 1.00 доляр, при замовленні поштою додайте 10 центів на поштову пересилку.

При замовленні 10 штук чи більше — поштова пересилка за наш рахунок.

Найкраща граматика української мови

(Фонетика, морфологія, синтакса, ортографія, пунктуація)

ДЛЯ АНГЛОМОВНИХ КАНАДЦІВ, ЩО ХОЧУТЬ ВИВЧАТИ УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

АВТОРИ: А. П. МЕДУШЕВСЬКИЙ ТА Р. Г. ЗЯТКОВСЬКА

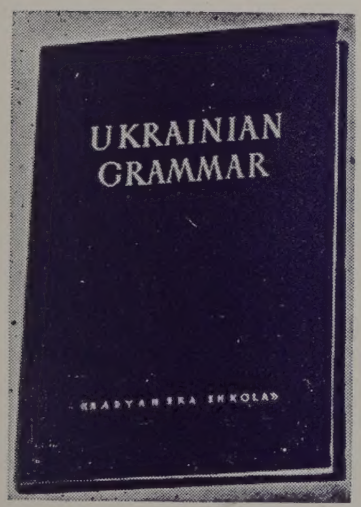

Граматика написана англійською мовою (теоретична частина), граматичні терміни подані двома мовами, завдання і вправи побудовані на уривках з творів клясиків та сучасних українських письменників.

В кінці книжки подано короткий українсько-англійський словничок.

Книжка видана в Києві (в-во "Радянська Школа"), 1961 р. в твердій оправі (синій коленкор), стор. 212.

Ціна: 1.00 дол., на поштову пересилку — 10 центів додатково.

При замовленні 10 прим. і більше поштова пересилка за наш рахунок.

Дуже обмежена кількість Шевченкового "ЗАПОВІТУ" в перекладі 44 мовами світу. Чепурно зроблена книжечка, видання Академії Наук УРСР, ціна 35 центів (разом з пересилкою).

UKRAINSKA KNYHA

962 BLOOR ST., WEST, TORONTO, ONT., LE 4-7551

Mr. S. Ryndyk ,
1830 W. Chicago Ave.,
Chicago 22, Ill.

Чи Ви не бажали б бути тут?

Починайте плянувати тепер! Половина приємности — це плянування! Тому пішліть цей купон по безплатні карти і подорожню літературу та чекайте свого найбільше освіжуючого літа — в Онтаріо!

FREE!
ONTARIO TRAVEL LITERATURE
Mail to: Ontario Travel,
45 Parliament Bldgs., Toronto, Ontario.

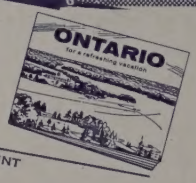

NAME _____
ADDRESS _____ PLEASE PRINT
P.O. _____
_____ PROV. _____
KNOW ONTARIO BETTER

Проведіть найкращий час свого життя в ОНТАРІО

ONTARIO DEPARTMENT OF TRAVEL AND PUBLICITY Hon. Bryan L. Cathcart, Minister